

VANHA PORVOO GAMLA BORGÅ

rakennustapa-
ohjeisto
riktlinjer för
byggnadsvård

Esipuhe , neuvonta-arkk. Anneli Naukkarinen	1	Förord , rådgivande ark. Anneli Naukkarinen	
Johdanto , professori Tore Tallqvist	2-3	Inledning , professor Tore Tallqvist	
Vanhana Porvoon rakentuminen	4-5	Hur Gamla Borgå har byggts	
Porvoon miljöhistoriaa	6-11	Borgå miljöhistoria	
Porvoon keskiajalla	6	Borgå på medeltiden	
Porvoon uuden ajan alussa	7	Borgå i början av nya tiden	
Porvoon suurpalon jälkeen	8	Borgå efter storbranden	
Venäjän valtakausi alkaa	9	Den ryska tiden tar vid	
Yhteiskunnallinen muutos	9	De sociala förändringarnas tid	
1900-luku	10	1900-talet	
Rakennettu ympäristö	12-17	Den bebyggda miljön	
Kaupunkikuvalliset alueet	14	Områden med olika stadsbild	
Asuintalot	14-17	Bostadsbyggnader	
Kantavat rakenteet	18-19	Bärande konstruktioner	
Perustukset	18	Grunden	
Hirsirunko	18-19	Timmerstommen	
Alapohja	19	Undre bjälkning	
Katot	20-21	Tak	
Yksityiskohdat	21	Detaljer	
Julkisivut	22-23	Fasader	
Yksityiskohdat	22	Detaljer	
Ikkunat ja ulko-ovet	24-28	Fönster och ytterdörrar	
Ikkunat	24	Fönster	
Ulko-ovet	26-28	Ytterdörrar	
Helat	28	Beslag	
Kuistit ja katokset	29-31	Farstukvistar och skärmtak	
Aidat ja portit	32-33	Plank och portar	
Ulkoväritys	34-35	Yttermålning	
Julkisivut	34	Fasader	
Katot	34-35	Tak	
Yksityiskohdat	35	Detaljer	
Ulkorakennukset	36-37	Uthusbyggnader	
Pihat	38-39	Gårdsplan	
Istutukset	38-39	Plantering	
Sisätilat	40-42	Interiörer	
Kiinteä sisustus	40-42	Fast inredning	
Kalustaminen	42	Möblering	
Suunnittelu	43-46	Planering	
Mittaus ja tutkimus	43	Dokumentation	
Tilankäyttö	43-44	Rumsdisposition	
Mukavuustaso	44-45	Komfort	
Laajentaminen	45-46	Tillbyggnadsverksamhet	
Toteuttaminen	46	Genomförande	
Luvat ja rahoitus	47	Lov och finansiering	
Kirjallisuutta	48	Litteratur	
Kuvalähteet	48	Bildkällor	
Korjausrakentajan kymmenen käskyä	49	Renoverarens tio budord	
Porvoon kaupungin kaavoitusosasto	1989	Borgå stads planläggningsavdelning	
Vanhana Porvoon työryhmä		Arbetsgruppen för Gamla Borgå	

Vanhan Porvoon arvokas ympäristö vaatii jatkuvia toimenpiteitä niin kaupungilta kuin tontinomistajiltakin. Ympäristöministeriö ja Porvoon kaupunki ovat lisänneet Vanhan Porvoon korjausmäärärahoja. Kaupunginvaltuusto perusti v. 1986 neuvonta-arkkitehdin viran, johon kuuluu Vanhan Porvoon rakentamisen neuvonta ja ohjaus sekä asemakaavan uudistaminen. Vuonna 1974 vahvistetun kaavan jälkeen säilyttämiskäytökset ovat laajentuneet; pihamiljö, sisätilat, huonejako ja yksityiskohdat ovat tärkeitä kokonaisuuden osia. Tontinomistajat ovatkin korjanneet ja säilyttäneet vanhoja rakennuksia enemmän kuin asemakaava määrää. Rakennusten korjaamisen ja kaavoitustyön avuksi tarkoitettua rakennustapaohjeiston valmistelu aloitettiin syksyllä 1987 mm. haastattelemalla tontin omistajia. Neuvonta-arkkitehti Tore Tallqvistin apuna olivat arkk.yöt Anu Ahoniemi ja Anna-Leena Seppälä, joka on saattanut ohjeiston lopulliseen asuun kesällä 1989. Työtä on valvonut Vanhan Porvoon työryhmä: Ljunghard Lindroos pj, Klaus Hellberg, Eino Korhonen ja allekirjoittanut. Julkaistessaan Vanhan Porvoon rakennustapaohjeiston Porvoon kaupunki on halunnut tulla yksityisen rakentajan ja suunnittelijan avuksi lukuisissa korjausrakentamiseen liittyvissä kysymyksissä ja edesauttaa Vanhan Porvoon kehittymistä ainutlaatuisena kokonaisuutena.

↓ 1. Juorupeleistä voi vaihtokaa seurata kadun elämää. Välikatu 22.

Den värdefulla miljön i Gamla Borgå kräver ständiga åtgärder såväl från stadens som tomtägarnas sida. Miljöministeriet och Borgå stad har numera beviljat större anslag för renoveringar i Gamla Borgå. Stadsfullmäktige inrättade 1986 en rådgivande arkitekt-tjänst för gamla stan. Till uppgifterna hör rådgivning och vägledning för byggnaderna i Gamla Borgå samt att förnya stadsplanen. Efter det 1974 års plan fastställdes har uppfattningarna om bevarande reviderats; gårdsmiljön, interiören, rumsfördelningen och detaljerna upplevs som viktiga delar av helheten. Tomtgarna har också renoverat och bevarat flera byggnader än vad stadsplanen förutsätter. Beredningen av anvisningarna för byggnadsätt, som avsetts vara till hjälp vid byggnadsrenovering och planläggningsarbete, påbörjades hösten 1987 bl.a. med att intervjua tomtägarna. Rådgivande arkitekten Tore Tallqvist fick under arbetets gång hjälp av ark.stud. Anu Ahoniemi och Anna-Leena Seppälä, som sammanställde anvisningarna sommaren 1989. Arbetet har övervakats av arbetsgruppen för Gamla Borgå: Ljunghard Lindroos ordf., Klaus Hellberg, Eino Korhonen och undertecknad. Borgå stad vill med anvisningarna hjälpa privata byggare och planerare i de många frågor som gäller reparationer samt bidra till att utveckla Gamla Borgå som en unik helhet.

↓ 1. I skvallerpegeln kan man diskret följa med gatulivet. Mellangatan 22.

Entisaikojen prääntäyissä asiakirjoissa ja painotuotteissa oli tavallista, että alkukirjain somistettiin koristeelliseksi vinjettikirjaimiksi. Tällä aukeamalla vinjetti on korvattu kahdella kilvellä, jotka ovat Jokikadulta, Porvoon vanhas-
ta kaupungista. Yhdessä nämä kilvet edustavat ja välittävät ajattelutapaa, johon kirjasen sisältö pohjautuu.

Ensimmäinen kilpi, seinälaatta (kuva 2), on kiinnitettynä Jokikatu 12:n rapattuun seinään. Tämä kaksikerroksinen rakennus on niitä harvoja kivitaloja, jotka Porvoossa rakennettiin vuoden 1760 tuhoisan kaupunkipalon jäl-
keen. Seinälaatta kertoo meille Venäjän tsaari Aleksanteri I:n asuneen kyseisessä talossa Porvoon valtiopäivien aikana vuonna 1809. Sen huolellisesti lasitettu syvänsini-
nen keraaminen pinta muistuttaa meitä Iris-tehtaan vuosisadan vaihteen laadukkaasta taidekäsityöstä.

Laatta ja seinäpinta, johon se on kiinnitetty, tuovat yhdessä esille kolme historiallista vaihetta. Lasitettu keramiikka ja rapattu pinta elävöittävät menneisyyttä ja välittävät pienessä mittakaavassa palasen Porvoon histori-
aa. Rakennetun ympäristön historiallisen sisällön näkyy-
sä arkiympäristössä historiallinen muoto luo luontevalla tavalla omaleimaisuutta, jota useimmat meistä intuitiiv-
sesti kunnioittavat ja arvostavat.

Terästäessämme katsettamme ja tarkastellessamme keraa-
mista pintaa sekä taustalla olevaa rappautusta, saamme muistutuksen ajallisuudesta, katoavaisuudesta, joka kos-
kee myös meidän rakennettua ympäristöämme. Sekä
muurissa että keramiikkapinnassa on halkeamia, jotka
kaipaavat kunnostusta ja konservointiakin. Materiaalin
hauraus on heikkoutena. Tämä hauraus luo kuitenkin
samalla raikkautta pinnan vanhetessa kauniisti. Voimme
konkreettisesti kokea rakennetun ympäristön ajallista
etäisyyttä. Muodon antaessa ajallista syvyyttä hauraus
välittää usein arvokkuutta, tunnelmallisuutta.

Siinä missä seinälaatta muistuttaa meitä ensisijaisesti
historian vaiheista: tulipalosta, tsaarin vierailusta ja
jugend-ajasta, toinen kilpi kertoo toistasataa vuotta
kestäneestä rautakauppatoiminnasta. Puotikilpi Jokikatu
16:ssä (kuva 3) muistuttaa meitä arkipäivän suhteesta
ympäristön historialliseen sisältöön ja ajalliseen syvyy-
teen. Kun elämä ja historia, kuten vanhan rautakaupan
tiskillä, liitetään yhteen mielekkäällä tavalla, jatkuu elävä
perinne. Elämän yhdistyessä ajalliseen syvyyteen, kehittyi

I gamla tiders präntade urkunder och tryckta alster
utsirades ofta den första bokstaven till ett anfang, en
dekorerad vinjettbokstav. Två gamla skyltar, vardera vid
Agatan i Gamla stan i Borgå, får på detta uppslag ersätta
denna anfangsbokstav. Tillsammans förtädrer och för-
medlar de två skyltarna ett tankesätt, som har legat till
grund för innehållet i denna skrift.

Den första skylten (bild 2) är uppsatt på en fasadvägg vid
Agatan 12. Byggnaden i två våningar är en av de
stenbyggnader, som uppfördes kort efter den ödesdigra
stadsbranden i Borgå år 1760. Skylten på väggen
informerar oss om, att den ryska tsaren Alexander I bodde
i detta hus under Borgå lantdag år 1809. Skylten i sig själv
återspeglar därtill ett stycke lokalhistoria. Dess omsorgs-
fullt laserade djupblåa keramikyta erinrar om Iris-
fabrikens verksamhet i Borgå kring sekelskiftet 1900, och
om det högklassiga konsthantverk, som då åstadkoms vid
denna fabrik.

Tre historiska skeden framträder och kan sålunda uppfat-
tas tack vare skylten och väggen, dess fästyta. Den
laserade keramikens på det rappade murverket levandegör
det förlutna och förmedlar i liten skala ett brottstycke
Borgå-historia. När en bebyggd miljö historiska innehåll
uppträder i den bebyggda vardagsmiljön, framkallar den
otidsenliga former en otvungen särprägel, som de flesta av
oss intuitivt uppskattar och värderar.

Skärper vi ytterligare blicken och betraktar samma skylt
och den bakomliggande murytan, blir vi påmind om
alltings obeständighet, om den förgänglighet, som också
gäller för vår bebyggda omgivning. Både murverket och
keramikytan uppvisar sprickbildningar, som påkallar
upprustning och konservering. Bräckligheten utgör en
svaghet. Men när materialet, som här, åldras på ett
tilltalande sätt, är emellertid denna brist samtidigt en
tillgång. Tack vare bräckligheten kan man konkret
uppleva tidsavstånd i en gammal bebyggd miljö. När
tidsdjupet framträder i formen, förmedlar bräckligheten
ofta värdighet, stämningsfullhet.

Om den ovannämnda skylten i första hand erinrar oss om
en historisk episod, om en tsars historiska betydelsefulla
besök i Borgå, så vittnar den andra skylten om verksam-
het, som har pågått i hundra år. Järnhandelns butikskylt
vid Agatan 16 (bild 3) påminner oss framför allt om

↓ 3. Jokikatu 16
↓ 3. Agatan 16

→ 2. Jokikatu 12
→ 2. Agatan 12

vastaavasti ympäristöarvo, jota voisimme nimittää juurevuudeksi. Rautakaupan vanha puotikiilpi välittää ja edustaa ennen kaikkea perinnettä ja juurevuutta.

Nämä kaksi kuvattua kilpeä, ensimmäinen keraaminen ja toinen peltinen, selventävät yhdessä vanhan ympäristön perusarvoja. Arvot voidaan kiteyttää käsitteiksi Omaleimaisuus, Tunnelmallisuus, Perinne ja Juurevuus. Neljän arjenläheisen arvon löytäminen ja omaksuminen onkin käytännön rakennussuojelun keskeinen alkuunpaneva voimaväline.

Kivet eivät kuitenkaan ainoastaan välitä arvoja. Ne havainnollistavat myöskin pienessä mittakaavassa kenties ajankohtaisinta käytännön rakennussuojelun ongelmaa. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaalle ympäristölle kuten kilvillekin on ominaista epäajanmukaisuus ja hauraus. Korjatessamme näitä heikkouksia, emme useinkaan ota huomioon, että juuri nämä puutteet luovat ympäristölle sen arjen läheiset arvo-ominaisuudet. Mikäli kadotamme liiaksi historiallista sisältöä ja ajallista syvyyttä, luomme säilyttämisperiaattien huolimatta vain kulissee ja kontrasteja. Jotta rakennussuojelu onnistuisi, meidän on opittava elämään joidenkin rajoitusten ja puutteiden kanssa.

Tämä kirjanen on avuksi Porvoon Vanhan kaupungin asukkaille ja kiinteistönomistajille. Seuraavilla sivuilla yritetään helpottajaisesti eri näkökulmista kuvailla kaupunginosan historiallista sisältöä ja ajallista syvyyttä. Rakennustapaohjeiston sisältö on ensisijaisesti suhteutettu näihin kahteen ympäristöominaisuuteen. Näiden arvojen todellinen ymmärtäminen lisää edellytyksiä onnistua niissä monissa konkreettisissa arvioinneissa, joita joudutaan tekemään, kun samanaikaisesti säilytetään ja muutetaan.

vardagens relation till det historiska innehållet och till tidsdjupet. När liv och historia, som vid järnhandelns disk, kopplas ihop på ett meningsfullt sätt, uppstår och utvecklas en levande tradition. När liv kombineras med tidsdjup, åstadkoms på motsvarande sätt ett miljövärde, som vi kunde benämna rotfasthet. Järnhandelns gamla butiksskylt står framför allt för tradition och rotfäste.

Dessa två här avbildade skyltar, den ena i keramik, den andra i plåt, kan tillsammans sägas fötydliga en äldre miljöns grundläggande värde-egenskaper. Dessa egenskaper inryms i begrepp som Särpräget, Stämning, Tradition och Rotfäste. Att värna om dessa vardagsnära värde-egenskaper utgör den centrala bakomliggande drivkraften i samband med praktisk byggnadsvård.

De två skyltarna åskådliggör också i liten skala det kanske mest akuta problemet inom byggnadsvården. En kulturhistoriskt värdefull miljö utmärks liksom skyltarna av otidsenlighet och bräcklighet. När vi åtgärdar dess svagheter, förbiser vi alltför lätt, att just dessa brister samtidigt garanterar miljön de ovannämnda vardagsnära värde-egenskaperna. Om det historiska innehållet och tidsdjupet i alltför hög grad försvinner i samband med byggnadsverksamhet, åstadkommer vi kulisser och kontraster trots vår ambition att bevara. Vi måste därför lära oss att leva med begränsningar och brister för att byggnadsvården skall lyckas.

Denna skrift riktar sig närmast till invånare och fastighetsägare i Gamla stan i Borgå. På de följande sidorna görs ett försök att på ett lättfattligt sätt ur olika synvinklar beskriva stadsdelens historiska innehåll och dess tidsdjup. Råd och riktlinjer relateras i första hand till dessa miljöegenskaper. När man konkret upplägger dessa abstrakta värdefaktorer ökar förutsättningen att lyckas i samband med de många vanskliga avvägningar vilka avkrävs den, som samtidigt bevarar och förändrar.

TÄSZÄ TALOSSA ASUI
KEISARI ALEKSANTERI I
VALTIOPÄIVÄIN AIKANA
V. 1809.

I DETTA HUS BODDE
KEISAR ALEXANDER I
UNDER LANDTDAGEN
1809.

4. Vanhan Porvoon rakentuminen. Kartassa on epävarmemmat ajoitukset osoitettu rasteripinnalla.
4. Hur Gamla Borgå byggt. På kartan har de osäkra tidangivelserna utmärkts med rasteryta.

KESKIAIKA	1346–	MEDELTIDEN
Vanhan Porvoon asemakaava on säilyttänyt keskiaikaisen ilmeensä. Harmaakivikirkon hallitsema kaupunki muodostui etupäässä harmaapintaisista savutuvista.	1500	Stadsstrukturen i Gamla Borgå har bevarat sina medeltida drag ända till våra dagar. Den medeltida staden som råstenskyrkan dominerade bestod i huvudsak av gråa rökporten.
VOIMAKAS RUOTSI	1500–	STARKT BEROENDE AV SVERIGE
1500-luvulla kaupunkia kohtasi vastoinkäyminen toisensa jälkeen. Suurvalta-ajalla Porvoo alkoi jälleen vaurastua ja sai kaupunkimaisempia piirteitä.	1760	På 1500-talet drabbades Borgå av motgångar som följde på varandra. Under stormaktstiden började Borgå åter växa till sig samt nå ett visst välstånd och fick mera stadsmässiga drag.
SUURPALON JÄLKEEN	1760–	EFTER STORBRANDEN
Kaupungin tuhouduttua tulipalossa v. 1760 seurasi vilkas rakentamisen kausi. Suurin osa Vanhan Porvoon rakennuksista on tältä kustavilaisen klassismin tyylikaudelta.	1809	Efter att Borgå förstörts i branden år 1760 följde en livlig byggnadsperiod. Största delen av byggnaderna i Gamla Borgå är från den gustavianska rokokoklassicismens stilperiod.
VENÄJÄN VALTA ALKAA	1809–	RYSKA TIDEN TAR VID
Autonomian myötä venäläinen vaikutus voimistui rakentamisessa. Myös vanhassa kaupungissa on heijastumia empiretyylistä ja asema-kaavasta, jonka mukaan Porvooseen rakennettiin uusi keskusta.	1850	I och med autonomin ökade det ryska inflyttandet på byggandet. Också i gamla stan förekommer en återspeglning av empirestilen och den samtida rutstadsplanen som gav utgångspunkten för ett nytt centrum i Borgå.
YHTEISKUNNALLINEN MUUTOS	1850–	EN SOCIAL BRYTNINGSTID
Rakennustoiminnan keskittyessä uuteen empirakeskustaan Vanhassa Porvoossa tyydyttiin laajennus- ja muutostöihin. Klassismin aiheita käytettiin entistä koristeellisemmin.	1885	Medan byggnadsverksamheten koncentrerade sig till de nya empirekvarteren nöjde man sig i Gamla Borgå med tillbyggnader och ändringsarbeten. Klassicismens motiv användes mera.
MAALTAMUUTTO JA ASUNTOPULA	1885–	INFLYTTNING OCH BOSTADSBRIST
1800-luvun loppua leimasi teollistuminen, joka aiheutti rakenteen muutoksen. Asuntoja pilkottiin pienemmiksi ja moni talo sai uuden, useimmiten uusrenessanssityylinen ulkoasun.	1905	1800-talets slut präglades av industrialismen, som förändrade strukturen. Bostäder styckades i mindre lägenheter och många hus fick ett nytt yttre ofta i nyrenässans.
KANSALLINEN HERÄÄMINEN	1905–	NATIONELLT UPPVAKNANDE
Vuosisadan alussa alettiin rakentaa enemmän kivistä. Ajan tyylisuunta, jugend, esiintyi vaatimattomasti puurakennuksissakin. Vanhan kaupungin miljööän arvostus heräsi.	1917	I början av seklet började man i högre grad bygga i sten. Tidens stilriktning, jugend, förekom anspråkslöst också i träbyggnaderna. Insikten om gamla stans miljövärde vaknade.
ITSENÄISYYDEN ALKU	1917–	SJÄLVSTÄNDIGHETSTIDENS BÖRJAN
Sotien välisenä aikana rakentaminen oli melko vähäistä. Hallitsevin arkkitehtuurityyli oli 20-luvun klassismi. Uudet rakennukset tehtiin vanhaan miljööseen sopeutuviksi.	1939	Byggnadsverksamheten mellan krigen var rätt blygsam. Den förhållande arkitekturstilen var 20-tals klassicismen. Nybyggnader och tillbyggnader anpassades till den gamla miljön.
JÄLLEENRAKENTAMINEN	1939–	ÅTERUPPBYGGANDET
Sodan jälkeen rakentaminen keskittyi uusille alueille. Alettiin etäännyä perinteisestä rakentamistavasta. 60-luvulle tultaessa tehokkuus vaati vanhaa väistymään uuden tieltä.	1966	Efter kriget koncentrerades byggandet till nya områden. Man fjärmade sig från det traditionella byggnadssättet. På 60-talet krävde effektiviteten det gamla bort för det nya.
RAKENNUSSUOJELUN KAUSI	1966–	BYGGNADSVÄRDENS TID
60-luvulla vanhan kaupungin arvo tunnustettiin ja säilyttävän asemakaavan teko pantiin vireille. 80-luvulla asukkaat ovat omaksuneet kaavaa säilyttävämmän kannan rakentamisessa.	1988	På 60-talet erkändes gamla stans värde och arbetet på en ny bevarande stadsplan började. På 80-talet vill invånarna bevara mera än vad stadsplanen åsyftar.

Porvoo keskiajalla

Yhä edelleen on Vanhan Porvoon rakenteella keskiaikainen luonne. Jyhkeä harmaakivikirkko hallitsee Kirkkotoria, joka oli luultavasti Porvoon ensimmäinen keskusta. Sekä hallinto että kaupankäynti keskittyivät kirkon luokse, kunnes porvarit alkoivat rakentaa alakaupunkiin ja vetivät liikelämän mukanaan. Myöhemmällä ajalla keskukseksi muodostui Raatihuoneentori. Nykyisin kaupat sijaitsevat pääkatujen varrella ja toreilta on poissa entinen elämä ja vilsk.

Nykykaan asti on Porvoossa säilynyt vain kaksi keskiaikaista rakennusta, kirkko ja kellotapuli. Ne lienevät peräisin 1400-luvulta, vaikka ovatkin saaneet myöhempiä aikoina runsaasti lisäyksiä. Kirkko rakennettiin jo aiemmin mäellä sijainneen kirkon paikalle, mutta tapuli saattoi olla alunperin jokin maallinen rakennus. Muista rakennuksista voitaisiin saada lisää tietoja kaivauksilla tai kartoittamalla vanhoja kivijalkoja.

Keskiaikaisen katuverkon perusajatus on yhä nähtävissä. Leveät joen suuntaiset kadut toimivat pääväylinä. Poikittaissuuntaan välittivät liikennettä kapeat kujat. Katujen linjaukset ovat kuitenkin muuttuneet aikojen kuluessa, joten tarkkaa kuvaa keskiajan Porvoosta on vaikea muodostaa. Vanhasta tonttijaosta voidaan sen sijaan tietyissä paikoissa saada viitteitä. Jokirannan porvaristontit, joista monet ovat yhä kauppiaiden käytössä, edustavat keskiaikaista perinnettä. Kapeat tontit ulottuivat silloin kadusta katuun läpi korttelin. Jokirannan varastoaitat rakennettiin aivan vesirajaan asti. Nykyiset ranta-aitat on rakennettu myöhemmin, mutta muistuttavat vielä Porvoon historiasta tärkeänä kauppapaikkana.

↓ 5. Tyypillinen keskiaikainen tontti oli kapea ja rajoittui molemmista päästään katuuihin. Jokirannan tontit noudattavat tätä tyyppiä.

Borgå under medeltiden

Fortsättningsvis är medeltiden fysiskt närvarande i Gamla Borgå. Den mäktiga gråstenskyrkan dominerar Kyrkotorget, som troligtvis var Borgå stads första centrum. Både förvaltning och handel var koncentrerade till närheten av kyrkan, tills borgarna började bebygga de nedre stadsområdena och drog affärslivet med sig. Längre fram utvecklades Rådhuset till ett centrum. Nuförtiden finns butikerna längs huvudgatorna och torgen saknar liv och rörelse från forna tider.

Fram till i dag har endast två medeltida byggnader bevarats i Borgå, nämligen kyrkan och klockstapeln. I huvudsak är de från 1400-talet, om de också har äldre delar och framför allt senare tillskott. Den nuvarande kyrkan byggdes på kullen där det redan tidigare funnits en kyrka, men klockstapeln kan ursprungligen ha varit någon världslig byggnad. Mera kunskap om andra byggnader kunde inhämtas med hjälp av utgrävningar och genom att kartlägga gamla stenfötter.

Det medeltida gatunätets grundtanke är fortfarande synlig. Breda gator i åns riktning utgjorde huvudstråk. Smala gränder förmedlade tvärtrafiken. Gatornas linjeringar har emellertid förändrats under tidernas lopp, varför det är svårt att bilda en exakt uppfattning av det medeltida Borgå. Av den bevarade tomtindelningen kan man däremot på vissa ställen få antydningar. Åstrandens borgartomter, av vilka många fortfarande disponeras av handelsmän, representerar en medeltida tradition. De smala tomterna sträckte sig då från gata till gata genom kvarteret. Lagerbodarna vid åstranden byggdes alldeles intill vattenlinjen. De nuvarande strandbodarna har byggts senare, men de påminner ännu om Borgå stads tidigare historia, då staden var en viktig handelsplats.

↓ 5. En typisk medeltida tomt var smal, och angränsade i vardera ändan till gatan. Tomterna vid åstranden var av denna typ.

Porvoo uuden ajan alussa

Porvoolaiset ovat aina olleet sinnikästä väkeä. Sisua tarvittiin 1500-luvulla moneen otteeseen, kun kaupunkia rakennettiin uudelleen hävitysten jäljiltä. Kaupunkilaisia koettelivat myös kuninkaan määräämät pakkomuutot. He palasivat kuitenkin aina takaisin rakkaille asuinsijoilleen. Vuonna 1696 oli Porvoon asutus laajentunut niin, että kaupungissa oli lähes 300 uutta asuttua tonttia.

Vuonna 1760 raivonnut tulipalo tuhosi suurimman osan kaupunkia. Nykyaikaan asti on säilynyt vain harvoja rakennuksia paloa edeltäneeltä ajalta. Tulelta säästyivät 1700-luvun alussa rakennettu puukirkko, vastapystytetty lukiorakennus sekä köyhälistön asuinalue kirkon itä- ja pohjoispuolella. On mahdollista, että jotkut talot tällä alueella ovatkin kaupungin vanhimpia.

Katukuva oli vielä 1700-luvulla ilmeeltään vaatimaton. Turvekatot ja hirsipintaiset harmaat julkisivut olivat yleisiä. Kaupunkia pyrittiin kuitenkin järjestämään ison vihan jälkeen tehdylle kaavalla, jonka tuloksena Kirkkokatu ja Vuorikatu saivat nykyiset linjauksensa.

↓ 6. 1600-luvulle asti talot rakennettiin pääty kadulle päin. Myöhemmin siirryttiin kadun suuntaiseen rakennustapaan. Talot Välikadulla edustavat vanhaa rakentamisperinnettä, vaikka ovatkin myöhäisemmältä aikakaudelta. Välikatu 5.

Borgå i början av nya tiden

Borgåborna har i alla tider varit av det energiska och envetna slaget. "Sisu" behövdes på 1500-talet i många situationer, då staden byggdes på nytt efter spåren av härjningar. Stadsbornas sisu prövades också av de tvångsförflyttningar som konungen utkrävde. Borgåborna återvände emellertid alltid till sina kära boplatser. År 1696 hade bosättningen i Borgå brett ut sig så att det i staden fanns inemot 300 bebodda tomter.

Den eldsvåda som härjade 1760 förstörde största delen av staden. Fram till i dag har endast enstaka byggnader bevarats från tiden före branden. Vid branden räddades den träkyrka som uppförts i början av 1700-talet, den nyuppförda gymnasiebyggnaden samt småfolkets bostadsområde öster och norr om kyrkan. Det är möjligt att man på det här området påträffar några av stadens äldsta byggnader. Stadsbilden var ännu på 1700-talet anspråkslös till sin uppbyggnad. Torvtak och nakna timmerväggar var fortfarande så gott som allena rådande. Man försökte dock reglera staden enligt en stadsplan som gjorts efter stora ofreden. Ett synligt resultat blev att Kyrkogatan och Berggatan fick sina nuvarande linjeringar.

↓ 6. Ännu under 1600-talet byggde man husen med gaveln mot gatan. Senare övergick man till att bygga husets längsida utmed gatan. Dessa hus vid Mellangatan representerar en gammal byggnadstradition, om de också är uppförda under en senare tidsperiod. Mellangatan 5.

Venäjän valtakausi alkaa

Empirekauden vaikutus näkyy Vanhassa Porvoossa vain pieninä yksityiskohtina. Sen sijaan ruotsalaisajalla kukkulalle kehittyneen kaupungin viereen rakennettiin kokonaan uusi empirekeskusta Venäjän vallan merkiksi, jolloin syntyi kaupungille ominainen kahtiajakaisuus. Porvoo on Suomen ainoa kaupunki, josta voi lukea näin suoraan maamme historiaa. Ohi virtaava joki ja sen toisella rannalla levittäytyvä kulttuurimaisema ovat arvokas tausta kaupungille.

C.L. Engelin vuonna 1832 suunnitteleman ruutukaavan oli määrä peittää alleen koko Vanha Porvoo. Jotkut uudet kadut, kuten Rauhankatu ja Linnankatu, työntyivätkin uhkaavasti kohti vanhan kaupungin keskustaa. Lopulta kaava toteutui Vanhan Porvoon alueella kuitenkin vain muutamalla tontilla.

Vaikka empiren kaupunkikuvallisia tavoitteita ei vanhassa kaupungissa saavutettukaan, vaikutti tyyli-suunta voimakkaasti rakentamiseen. Rakennusten julkisivut jäsenettiin kustavilaisiakaan huolellisemmin klassistiseen tyyliin käyttäen leveää, kivrakennuksia, jäljittelevää vaakapaneelia ja runsaasti koristeaiheita.

Yhteiskunnallinen muutos

1800-luvun lopulla muotoutui Vanhan Porvoon kauppakatuja nykyinen ilme. Kasvava markkinatalous toi uutuuksia myös vanhan kaupungin katukuvaa. Puodit ja verstaat kadunvarsilla lisääntyivät ja talojen julkisivuihin puhkottiin suuria näyteikkunoita. Myös monien vanhojen rakennusten julkisivut muo-
distettiin uudella paneeloinnilla.

Kaupunkiin muutti teollistumisen aikana paljon uutta työväestöä. Tontit piti nyt käyttää entistä tehokkaammin. Monet talot jaettiin pieniksi hella-huoneiksi, jotka sitten annettiin vuokralle. Lisäksi tonttien sisäosien ulkorakennuksiin rakennettiin vuokrattavaksi tarkoitettuja asuntoja, mikäli tilaa oli. Samalla tontilla saattoi asua jopa toistakymmentä ruokakuntaa. Kiinteistön omistaja asui yleensä kadun varrella omassa talossaan. Tämä asun-
tojärjestelmä on säilynyt meidän päiviimme asti, mutta on nyt vähitellen väistymässä uuden tieltä, kun kaupungin sosiaalinen rakenne on muuttumassa.

← 7. Vuoden 1832 asemakaava tunkeutui paikoitellen myös vanhaan kaupunkiin. Tällekin tontille rakennettiin kivrakennus uuden katulinjauksen mukaan Piispankadun varteen. Alkuperäispiirustus vuodelta 1860.

← 7. Stadsplanen från år 1832 trängde sig också på sina ställen in i gamla stan. Också på den här tomten byggdes en stenbyggnad vid Biskopsgatan enligt den nya gatulinjeringen. Den ursprungliga ritningen är från år 1860.

Borgå som vi i dag känner till största delen från slutet av 1700-talet.

Den ryska tiden tar vid

Empiretidens inflytande i dagens Gamla Borgå är endast fragmentariskt. Däremot byggde man ett helt nytt empirecentrum till minnesmärke över den ryska tiden vid sidan av den stad som byggts upp på kullen under den svenska tiden. Då uppstod de två ansikten som är typiska för staden. Borgå är den enda staden i vårt land, där man så här tydligt kan utläsa vårt lands historia. Än, som flyter förbi, och kulturlandskapet som breder ut sig på andra stranden ger staden ytterligare bakgrund och värdighet i tid och rum.

C.L. Engels rutstadsplan från år 1832 var avsedd att täcka hela Gamla Borgå under sig. Några nya gator, såsom Fredsgatan och Slottsgatan (Prästgatan) sträcker sig hotfullt in mot gamla stans centrala delar. Slutligen genomfördes planen på Gamla Borgås område endast på några enstaka tomter.

Också om stadsbyggandet i empirestil i gamla stan kom bort, påverkade tiden starkt byggandet. Byggnadernas fasader artikulerades omsorgsfullare i klassicismens anda än under den gustavianska tiden. Man använde allmänt en bred vågrät panel, som efterliknade stenhuset samt rikare dekorationer.

De sociala förändringarnas tid

I slutet av 1800-talet fick köpgatorna i Gamla Borgå i stort sett sitt nuvarande utseende. Den växande marknadsekonomin medförde nya inslag i gamla stans gatubild. Antalet bodar och verkstäder vid gatorna ökade och i byggnadernas fasader öppnades stora skyltfönster. Också fasaderna i många gamla byggnader moderniserades med ny panelarkitektur.

I och med industrialiseringen flyttade ny arbetarbefolkning till staden. Tomterna måste nu användas effektivare än tidigare. Många byggnader delades upp i små hällrum, som sedan hyrdes ut. Dessutom byggdes bostäder för uthyrning i ekonomibyggnaderna inne på tomterna i den mån det fanns utrymme. På samma tomt kunde det rentav bo ett tiotal matlag. Fastighetens ägare bodde i allmänhet själv vid gatan i ett eget hus. Denna boendeform har bevarats ända till våra dagar, men håller så småningom på att ge vika för nya boendeformer, då den sociala strukturen i Gamla Borgå är underkastad dagens förändrade livsmönster.

1900-luku

Vanha Porvoo on säilynyt jälkipolville ennen kaikkea vuosisadan alun kansallisromanttikkojen ansiosta. Kiinnostus historiaan ja perinteeseen nosti myös rakennussuojelun ajankohtaiseksi kysymykseksi. Porvoolaiset taiteilijat, etenkin Louis Sparre ja Albert Edelfelt, pyrkivät teoksillaan ja toiminnallaan edesauttamaan vanhan kaupungin säilyttämistä.

Palopuheiden tuloksena syntyi vuoden 1911 kaava-suunnitelma. Kykyä rakennussuojeluun ei kuitenkaan vielä löytynyt, vaikka innostusta riitti. Kaavassa oli katuja suoritettu ja levitetty sen verran, että olemassaoleva rakennuskanta olisi vähitellen hävinnyt. Uudistetun kaavan mukaan rakennettiin muutamia taloja, jotka istuvat historialliseen ympäristöön melko luontevasti. Kaava todettiin pian uhaksi Vanhan Porvoon säilymiselle ja uusittiin vuonna 1936. Tässä ja vuonna 1974 vahvistetussa kaavassa on suojelupyrkimyksiä korostettu.

Vuoden 1936 jälkeen rakennustoiminta vilkastui. Asukkaiden kiinnostus kohdistui ennen kaikkea peruskorjauksiin ja laajennuksiin. Uudisrakennuksia ei pystytetty niin paljon kuin kaava olisi sallinut. Rakennussuojelu muodostui vapaaehtoiseksi kansalaistoiminnaksi. Vaikka säilyttämisestä nyt on tullut muotia, tapahtuu yhä varsin paljon miljööön laiminlyöntiä asemakaavan sallimissa puitteissa.

1900-talet

Gamla Borgå har i hög grad bevarats till i dag tack vare nationalromantikerna kring sekeshäftet. Intresset för historia och tradition lyfte också fram byggnadsskyddet till en aktuell fråga. Borgåkonstnärer, bland dem Louis Sparre och Albert Edelfelt, strävade genom sina verk och i sin övriga verksamhet att bevara gamla stan.

Som ett resultat av brandtal fick man till stånd 19 års stadsplan. Förmåga till aktiv byggnadsvård får dock inte ännu, fastän iveren var stor. I planen i gatorna utträdde och breddade så mycket, att detta hade förverkligats skulle det existera byggnadsbeståndet så småningom ha försvunnit. Enlighet med den nya planen uppfördes några byggnader, som rätt naturligt "sitter" i den historiska miljön. Snart uppfattade man planen som ett hot mot bevarandet av Gamla Borgå och den förnyades 1936. I denna plan och stadsplanen som fastställdes 1974 har strävan att bevara ytterligare betonats.

Efter år 1936 var byggnadsverksamheten blygsam. De nybyggnader som uppfördes på området var oftast rappade och de representerar en modern tid, funktionalismen, men underordnar sig Gamla Borgås skala.

Efter år 1974 blev byggnadsverksamheten däremot livlig. Invånarnas intresse riktade sig närmast mot ombyggnad och tillbyggnad. Så många nya byggnader som planen skulle ha tillåtit uppfördes inte. Byggnadsvården blev alltmer en frivillig medborgarverksamhet. Fastän bevarandet nu har kommit på modet, sker det fortfarande försummelser i miljön inom ramen för stadsplanen.

← 8. Vuosistamme alussa mm. Louis Sparre toi esille Vanhan Porvoon kaupunkikuvallisen arvon. Piirustus vuodelta 1898 Porvoon museon kokoelmista.

← 8. I början av vårt århundrade uppmärksammade bl.a. Louis Sparre den värdefulla stadsbilden i Gamla Borgå. Ritningen ingår i Borgå museums samlingar.

→ 9. Entisajan Kirkkokadulla käytiin vilkasta kauppaa. Monenlaiset kyltit elävöittivät katukuvaa.

→ 9. Kommersen var livligt utmed Kyrkogatan. Butiksskyltar av olika slag livade upp gatubilden.

Kirkkohala
DONGA, Kirkkohala
N:o 645, Ståhlberg, Håfors

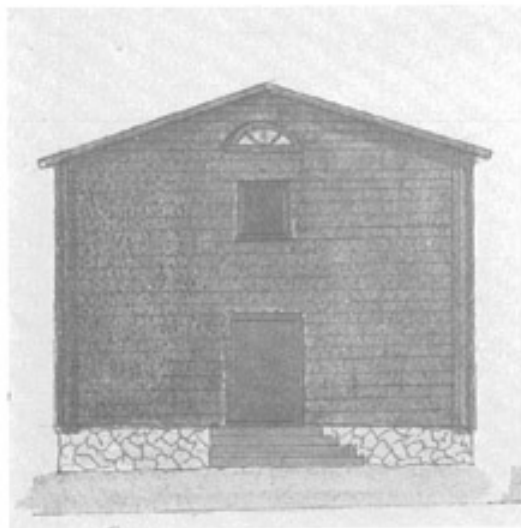
Kukkulan laelle kohoava Vanha Porvoo hallitsee maisemaa. Tuomiokirkon ympärille levittäytyvä kaupunkimeri rajautuu toisaalla jokeen ja siitä nousevaan mäkeen, toisaalla kulttuurimaisemaan. Etelässä aukeava empirekaupunki muodostaa kontrastin kukkulakaupungin mutkitteleville kujille. Historiallinen kaupunkikokonaisuus on ainutlaatuinen maassamme.

Vanha Porvoo on vuosisatojen kehityksen tulos. Kaupunki on rakentunut hitaasti käsityöläiskulttuurin vaikutuksesta. Miljö, samoin kuin yksittäinen rakennus ja rakennusosakin on ymmärrettävä eri aikakausina tehtyjen osien summana. Meidän vuosisadallamme asti rakentamisen perinne jatkui kokonaisvaltaisena. Yhtenäinen mittakaava ja materiaalinkäyttö takasi harmonisen kaupunkikuvan syntymisen, kun taas yksityiskohtien vaihtelu elävöitti kokonaisuutta.

Muutokset ja lisäykset ovat osa rakennusten historiaa, joka puolestaan kertoo koko alueen historiasta. Usein laajennukset ja muutokset ovat historiallisesti arvokkaita, vaikka ne eivät aina kaunistaisikaan taloa. Rakennusosia purettaessa onkin tarkkaan harkittava niiden merkitys alueen kokonaisuudelle. Vanhat rakennukset kertovat menneisyydestään monien sukupolvien näyttämönä. Käytön aiheuttama kuluminen tekee historian meille eläväksi. Jos rakennusosia uusitaan, menetetään ajan patinan tuoma arvokkuus. Koska vanhat rakennukset ovat taidokkaan käsityön tuloksia, tuhlaamaan menneiden sukupolvien työtä. Yksityiskohdat ovat talon ilmeelle usein yhtä tärkeitä kuin rakennus kadun miljöölle. Mikäli rakennusosat säilytetään mahdollisimman aitoina, vältetään kulissivaikutelma. Lisäykset ovat usein liian siloteltuja ollakseen aidon tuntuisia. Pienimuotoinen pikkukaupunkimiljö on herkästi

Gamla Borgå som avtecknar sig på höjderna av en egen kulle behärskar det omgivande landskapet. Bebyggelsen som utbreder sig runt domkyrkan och utmed åstranden får sin infattning i landskapet tack vare de skogsbevuxna kullarna på vardera sidan av ån och det öppna kulturlandskapet som fortfarande finns bevarat i riktning mot nordost. Empirestaden som öppnar sig i söder bildar en kontrast till de slingrande gränderna i gamla stan. Gamla Borgås inramning i natur- och stadslandskapet uppvisar en ovanligt rik sammansättning i tid och rum, unik för vårt land.

Gamla Borgå är som bebyggd miljö resultatet av en utveckling som pågått i sekler. Stadsområdet har långsamt byggts fram under påverkan av en fungerande hantverkstradition. Hela den historiska miljön liksom den enskilda byggnaden och byggnadsdelen bör uppfattas som summan av delar som fogats till varandra under olika tider. Fram till vårt sekel fanns här en helgjuten byggnadstradition. En enhetlig skala och materialbehandling bidrog till uppkomsten av en harmonisk stadsbild, där olikheter i detaljer stod för variation och omväxling i miljön. Förändringar i byggnader och tillskott till dem utgör ofta en viktig del av den enskilda byggnadens historia, som i sin tur berättar något om hela områdets historia. Ofta kan tillbyggnader och förändringar vara historiskt värdefulla om de kanske inte alltid har förskönat en byggnad. När man önskar riva delar av en byggnad bör man därför omsorgsfullt bedöma deras betydelse för stadsdelen som helhet. Gamla byggnader berättar om sitt förflutna, de är som en scen för många generationers liv. Det naturliga slitaget som en tidigare användning har förorsakat levandegör tiden i rummet, förenar historia och liv. När byggnadsdelar förnyas alltför

← 10. 1700-luvulla rakennetun aitan pääty. Piirustus vuodelta 1878. Välikatu 3.

← 10. Gaveln till en bod som uppförts på 1700-talet. Ritningen är från år 1878. Mellangatan 3.

→ 11. Edellisen kuvan aitan pääty nykyasussaan vuosien varrella tehtyjen muutosten jälkeen. HTKK:n arkkitehtiosaston oppilastyönä tehty piirustus.

→ 11. Gaveln till boden på föregående bild sådan den ser ut i dag med de tillskott och förändringar som tillkommit under årens lopp. Ritningen ingår i ett övningsarbete vid HTH:s arkitektavdelning.

haavoittuva. Puutalojen jatkuva huolto ja korjailu tuntuu olevan vierasta kiireiselle ajallemme, joka haluaa kerralla valmista. Myös Vanhaan Porvooseen nykyaika on tunkeutunut paikoitellen rajusti. Nykyaikainen rakentamistapa on niin irrallaan vanhasta perinteestä, että rakennusten soveltaminen vanhaan miljööseen on osoittautunut hyvinkin ongelmalliseksi tehtäväksi.

Kaupungin, samoin kuin yksittäisten rakennusten olisi annettava elää. Rakennukset saavat olla kuntoaan erilaisia, pieni keskeneräisyys tekee kaupungin vain rikkaammaksi. Vuosisatoja vanha kaupunki ei ole yhden sukupolven yksinoikeus, vaan seuraavillekin polville olisi jätettävä tekemistä.

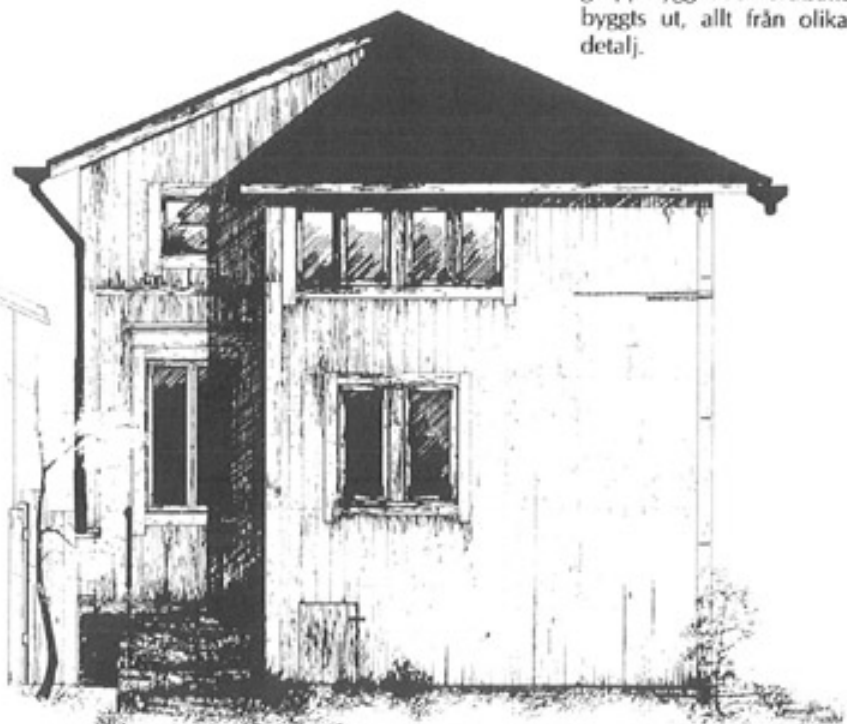
Rakennussuojelun keskeisenä tavoitteena on kulttuurihistorillisesti arvokkaan miljööän säilyttäminen elävänä ja aitona. On hyväksyttävä ristiriitaiset tavoitteet ja suhtauduttava varovasti nykyajan soveltamiseen historialliseen ympäristöön. Rakennusryhmän korjaaminen oikein vaatii kaupungin rakentamisen ymmärtämistä erilaisista osa-alueista pieniin yksityiskohtiin asti.

kategoriskt går lätt den värdighet förlorad som tidens patina åstadkommit. Eftersom gamla byggnader ofta är resultatet av ett skickligt hantverk, spolieras gångna generationers arbete. Detaljer är med tanke på byggnadens helhetsintryck ofta lika viktiga för byggnaden som denna för miljön. Om vi kan bevara byggnadsdelarna möjligast äkta, då undviker vi kullissverkan. Tillskott och förnyelser är ofta alltför finslipade för att ge ett genuint intryck.

En trästadsmiljö i liten skala är lätt sårbar. Ett kontinuerligt underhåll och återkommande reparationer förefaller vara främmande i en tid som domineras av brådska, dvs. då man vill få allt färdigt på en gång. Också i Gamla Borgå har nutiden trängt sig på – ställvis också på ett oreglerligt sätt. Det moderna sättet att bygga avviker ofta så pass mycket från den gamla byggnadstraditionen att infogningen av nya byggnader i en gammal omgivning har visat sig vara en problematisk uppgift.

Stadsdelen, liksom också de enskilda byggnaderna borde få leva vidare. Byggnaderna får vara olika till sitt skick, en viss halvfärdighet gör endast stadsbildens rikare. En enda generation har inte ensamrätt till en flera sekel gammal stad, också kommande generationer bör ges något att göra.

Byggnadsvårdens centrala uppgift är att bevara kulturhistoriska miljöer levande och äkta. Man bör acceptera kontroversiella målsättningar och förhålla sig försiktig till nutida kompletteringar i historisk miljö. Att på rätt sätt reparera en byggnad eller en grupp byggnader förutsätter förståelse för hur staden byggts ut, allt från olika delområden till minsta detalj.

Kaupunkikuvalliset alueet

Vanhan Porvoon rikas kaupunkikokonaisuus muodostuu luonteeltaan erilaisista alueista. Kaupunginosat ovat saaneet rakennuksensa eri sosiaaliluokien asettuessa omille alueilleen. Ilmiasultaan erilaiset alueet erottuvat vieläkin kaupunkikuvassa rikastuen sitä. Alueellinen jako tarjoaa lähtökohdan rakennussuojelulle.

Kauppiaat ja virkamiehet asettuivat kaupungin parhaille paikoille. Kauppiaat asuttivat jokivarren ja raatihuoneen ympäristön. Virkamiehet, joista huomattava osa oli kirkon palveluksessa, asettuivat kirkon ympärille. Käsityöläiset valtasivat kaupungin etelä- ja pohjoisliepeet. Köyhimmät saivat tyytyä kirkosta itään sijaitsevaan vaikeapääsyiseen mäkseen.

Yhteiskuntaluokkien varallisuuserot kuvastuivat rakentamisessa. Kauppiaiden ja virkamiesten tontit olivat suuria ja talot komeita ja ajanmukaisesti koristeltuja. Kauppiastontteihin kuului huomattava määrä ulkorakennuksia. Köyhemmille alueille mentäessä mittakaava muuttui ja rakennukset olivat ilmeeltään paljon vaatimattomampia.

Vanhan kaupungin kaakkoisosaan Myllykujan ympärille pelloille syntynyt myöhäisempi reuna-asutus erottuu myös selvästi omaksi alueekseen, eräänlaiseksi etuvarustukseksi muuta kaupunkia kohden.

Yleensäkin uudempien tyylien mukaisia rakennuksia pystytettiin eniten juuri vanhan kaupungin reuna-alueille.

Eri alueilla on erilaisia ympäristön ominaisuuksia. Kauppakadut ja pääaukiot ovat luonteeltaan julkisempia kuin mutkittelevat sivukadut ja niiden varrella olevat aukiot ja puistikot. Samaten kauppiastonteilla sekä suurilla, useiden ruokakuntien asuttamilla tonteilla yksityinen ja julkinen alue nivoutuvat asteittain, kun taas pienet asuttopihat on selvästi erotettu kadusta.

Alueiden rakennukset ovat kasvaneet vähitellen samoja periaatteita noudattaen. Vaatimatonkin yksittäinen rakennus on usein miljöönsä oleellinen osa. Rakennuksen suhde ympäristöönsä tekee sen arvokkaaksi.

Asuintalot

Vanhan Porvoon rakennuksia on aikojen kuluessa jatkuvasti muutettu ja laajennettu. Kuitenkin useimpien talojen pohjapiirrokset pohjautuvat maassamme yleistyneisiin perusmuotoihin.

Yksinkertaisin rakennus oli harmaapintainen, yksinäinen savutupa. Vasta 1700-luvulla talot saivat väriä ja savuhormilliset uunit tulivat yleisesti käyttöön. Kun taas toiseen päähän lisättiin huone, saatiin sivukamaritupa. Pienemmästä huoneesta voitiin osa erottaa eteiseksi.

Områden med olika stadsbild

Gamla Borgås rika stadshelhet består av områden av olika karaktär. Stadsdelarna har fått sin bebyggelse när olika samhällsgrupper har bosatt sig på sina egna områden. Ännu i dag kan man uppfatta hur områdena till sin natur avviker. Uppdelningen av området i delområden erbjuder en utgångspunkt för byggnadsvården.

Köpmännen och tjänstemännen bosatte sig på de bästa platserna i staden. Köpmännen bodde och verkade utmed åstranden och vid Rådhusorget. Ämbetsmännen, av vilka en betydande del var i kyrkans tjänst, bodde kring kyrkan. Hantverkarna lade beslag på stadens södra och norra utkanter. De fattigaste fick nöja sig med den svårforcerade backen som är belägen öster om kyrkan. Samhälls-klassernas förmögenhetsskillnader avspeglade sig i byggandet. Köpmännens och ämbetsmännens tomter var stora och byggnaderna ståtliga och tidsenligt dekorerade. På en handelsmannagård fanns en betydande mängd uthusbyggnader. När man sökte sig till fattigare kvarter förändrades skalan och byggnaderna var till sin utformning mycket anspråkslösare.

Utmed Kvarngränd i stadsdelens sydöstra del har senare gränsbebyggelse uppstått, som också tydligt avtecknar sig som ett eget område, en förskansning mot den övriga staden. I regel uppfördes också de flesta byggnaderna i nyare stil just på gränsområdena i gamla stan.

De olika områdena har skiftande miljöegenskaper. Köpgatorna och de öppna huvudplatserna är till sin natur mera offentliga än de krokiga sidogatorna och de öppna platserna och parkerna intill dem. Likaså flätas det privata och det offentliga gradvis in i varandra på handelsmannatomterna samt på stora tomter där flera matlag bor, medan små bostadsgårdar klart är avskilda från gatan. Byggnaderna på området har så småningom vuxit fram genom att följa samma principer. Också en anspråkslös enskild byggnad är ofta en viktig del av miljön. Byggnadens förhållande till omgivningen gör dem värdefulla.

Bostadsbyggnader

Byggnaderna i Gamla Borgå har kontinuerligt förändrats och utvidgats. Emellertid grundar sig planritningarna för de flesta gamla byggnader på grundtyper som blivit vanliga i vårt land. Den enklaste bostadsbyggnaden var det gråa, fristående rökportet. Först på 1700-talet började husen få färg, och ugnar försedda med rökkanal började allmänt användas. Då ett extra rum byggdes i stugans ena ända fick man en sidokammarstuga. Av det mindre rummet kunde en del avskiljas till farstu. Ofta

↓ 12. Jokikadulla on säilynyt 1700-luvun ruotsalaisen kauppakaupungin tunnelma.

↓ 12. På Ågatan har karaktären av 1700-talets agrara köpstad bevarats.

↓↓ 14. Kankurinkuja oli pienteollisuuskatu. Siellä työskentelivät pajoissaan kankurit, värjäreit ja muut käsityöläiset. Yksinkertaiset punamullatut rakennukset muodostavat ryhdikkään katukuvan.

↓↓ 14. Väwaregränd var en gata för småindustri. Väware, färgare och andra hantverkare arbetade här i sina verkstäder. I den strama gatubilden ingår enkla byggnader som rödstruktis.

↓ 13. Kirkkotorin uusrenessanssityyliset talot olivat venäläismielisten virkamiesten asuttamia.

↓ 13. Nyrenässansbyggnaderna vid Kyrkotorget beboddes av tjänstemän, lojala mot tsardömet och stortursten.

↓↓ 15. Itäisen Pitkätien pienissä mökeissä asui kaupungin työväestöä. Heidän kaupunginosassaan talot olivat matalia ja katukuva monimuotoinen, sillä rakentamista ei valvottu yhtä tarkasti kuin kaupungin keskustassa.

↓↓ 15. Arbetarbefolkningen bodde i de små stugorna vid Östra Långgatan. I deras kvarter var husen låga och stadsbilden mera komplex på grund av att byggandet inte här lika noggrant övervakades som i stadens centrala kvarter.

Usein tarvittiin toinen suuri huone, vierastupa. Parituvassa asuinhuoneet on sijoitettu eteisen molemmin puolin. Eteisen perällä saattoi olla yksi tai useampia kamareita. Toisinaan myös tuvan perällä oli kamareita. Rakennus saattoi muodostua myös rivistä huoneita.

Ennen suurpaloa v. 1760 eteiskamarituvat ja parituvat olivat yleisiä sekä säätyläisten että köyhemmän väen asuintoina. Palon jälkeen kauppiaiden ja virkamiesten keskuudessa alettiin suosia kuusihuoneista niin sanottua karoliinista pohjakaavaa. Sisään tultaessa keskellä eteisen takana sijaitsee sali, jonka molemmilla sivuilla on kaksi kamaria. Rakennusten runkosyvyys kasvoi huomattavasti. Köyhemmillä alueilla parituvat ja sivukamarituvat pysyivät vallitsevina, säätyläistonteilla ne siirtyivät vaatimattomimpiin sivurakennuksiin. Samaan aikaan yleistyi kaksikerroksisten talojen rakentaminen. Porvoossa oli useita pohjaltaan neliömäisiä kaksikerroksisia tornitaloja, joissa porras yläkertaan kulki talon ulkopuolella.

1700-luvun lopun talot rakennettiin kustavilaisen klassismin tyyliin. Vanhoilliset porvarit suosivat tätä ruotsalaisvaikutteista rakentamistapaa pitkälle 1800-luvun puolelle, jolloin virkamiehet jo koristelivat talonsa uuden empiretyyliin mukaan. Empireaikana rakennetut talot jaettiin kadun ja pihan puoleiseen osaan sydänseläillä. Poikittaisseinillä pilkottiin erikokoisia huoneita.

Teollistumisen kautena asuntoja pilkottiin pienemiksi ja ulkorakennuksia muutettiin asunnoiksi. Asutuspulan aikana rakennuskanta käytettiin tarkkaan hyväksi. Yksihuoneinen hellahuone oli yleinen asunto. Uudisrakentaminen keskittyi reuna-alueille, etenkin kaupungin kaakkoisosaan.

Nykyaikaa lähestyttäessä rakennukset saivat aikaisempaa moninaisempia muotoja. 1950-luvun rapautetut talot eroavat selvemmin perinteestä kuin aikaisemmat rakennukset. Sijoittuminen tontille ei enää välttämättä noudattanut entisiä itsestäänselviä malleja. Nytemmin on kuitenkin siirrytty materiaalitään yhtenäisempään rakentamistapaan.

Aikojen kuluessa rakennukset ovat muuttaneet muotoaan. Usein talojen pohjakaavat kaipaavat selkiyttämistä. Pieniksi pilkottujen suurten huoneiden palauttaminen lisää usein asunnon viihtyisyyttä. Vanhat talot ovat useimmiten varsin joustavia, niihin saa sovitettua omankin asumistapansa.

behövde man ett annat stort rum, en gäststuga. I parstugan har bostadsrummen placerats på vardera sidan om farstun. Bakom farstun kunde det finnas en eller flera kamrar. Ibland fanns också kamrar bakom stugan. Byggnaden kunde också bestå av rum som placerats i rad.

Före stadsbranden år 1760 var framkammarstugor och parstugor allmänna som bostäder både bland ståndspersoner och de fattigare folkgrupperna. Efter branden började man bland handelsmän och tjänstemän föredra sexrummsbyggnader, den sk. karoliniska planlösningen. Från farstun kommer man direkt till salen som på vardera sidan har två kamrar. Byggnadsdjupet växte nu betydligt. På de fattigare stadsbornas områden kvarstod parstugorna och framkammarstugorna som förhärskande byggnadstyper, medan de på mera ståndsmässiga tomter förflyttades till anspråkslösa sidobyggnader. Samtidigt blev det vanligare att uppföra byggnader i två våningar. I Borgå fanns ett flertal fyrkantiga tornhus, där trappan till övre våningen gick utanför byggnaden.

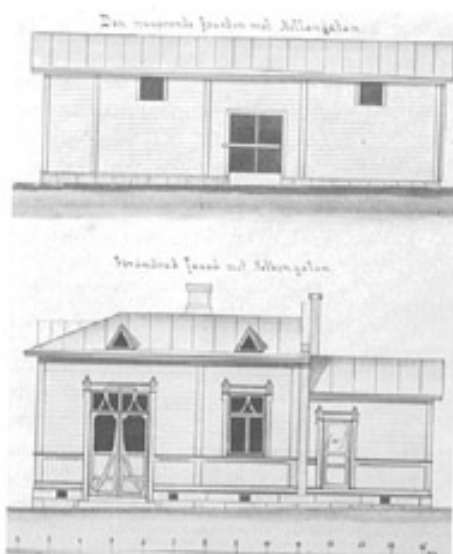
Den förhärskande byggnadsstilen i slutet av 1700-talet var gustaviansk klassicism. Konservativa borgare föredrog detta svenska byggnadssätt långt in på 1800-talet, då tjänstemän redan prydde sina hus enligt den nya empirestilen. Större hus som uppfördes under empiretiden delades med hjälp av en hjärtvägg i en gårdsdel och en gatudel. Med tvärväggar åstadkom man rum av olika storlek.

När industrialismen bröt in spjälktes bostäderna upp i mindre bostäder och delar av uthusbyggnaderna byggdes om till bostäder. Under bostadsbristens tid utnyttjades byggnadsbeståndet noggrant. Hällrummet var en vanlig bostadstyp. Nybyggandet koncentrerades sig till gränsområdena, främst i stadens sydöstra del.

När man närmar sig vår egen tid får byggnaderna mångsidigare former. 1950-talets rappade byggnader skiljer sig tydligare från traditionen än tidigare byggnader. Placeringen av byggnaderna på tomten följer inte nödvändigtvis längre tidigare självklara regler. Nuförtiden har man emellertid återgått till ett mera enhetligt byggnadssätt vad materialet beträffar. Under tidernas lopp har byggnaderna ändrat form. Ofta är byggnadernas bottenplaner i behov av en ny tydligare och klarare disposition. Att återställa stora rum, som tidigare uppspjälkts, kan tillföra bostaden trevnad. De gamla husen är ofta mycket flexibla, de låter sig ofta anpassas till den egna aktuella boendeformen.

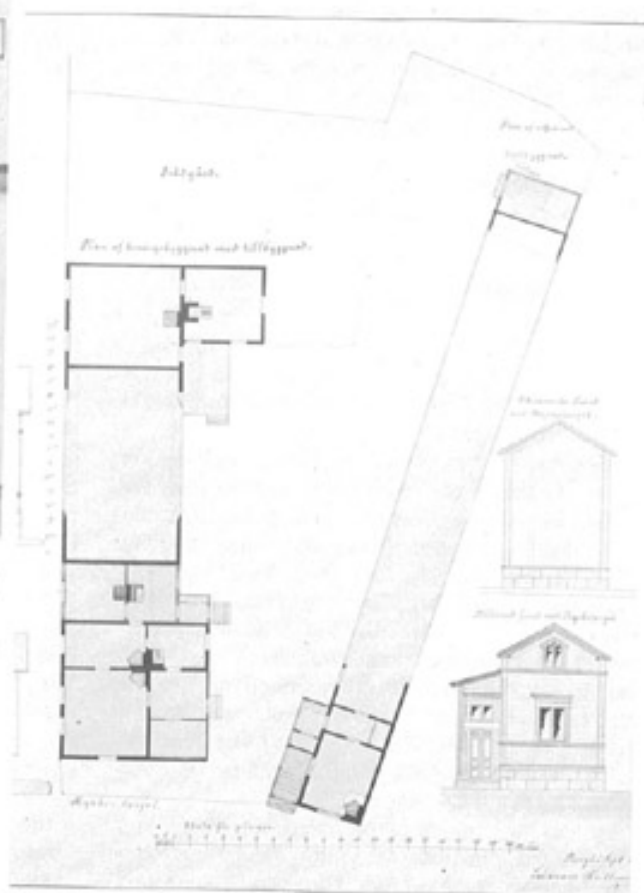
→ 16. Monista Vanhan Porvoon taloista näkyy miten niiltä on vaihetta laajennettu käyttäen eri peruspohjaratkaisuja. Karoliininen pohja on liitetty paritupaan tai huoneriviin: a) Itäinen Pitkäkatu 4, b) Kankurinkuja 3 tai yksinäistupaan on liitetty neliöhuonepohja: c) Kankurinkuja 9. Esimerkki empirekauden suuresta sydänselätalosta: d) Kirkkotori 3.

→ 16. På många hus i Gamla Borgå kan man se hur de i olika skeden har byggts till enligt olika grundplaner. Den karoliniska grundplanen har anslutits till parstugan eller en rad med rum: a) Östra Långgatan 4, b) Våvaregränd 3, eller en fyrrumsgrund som byggts till en enskild stuga: c) Våvaregränd 9. Exempel på en stor byggnad med hjärtvägg från empiretiden: d) Kyrkotoriet 3.

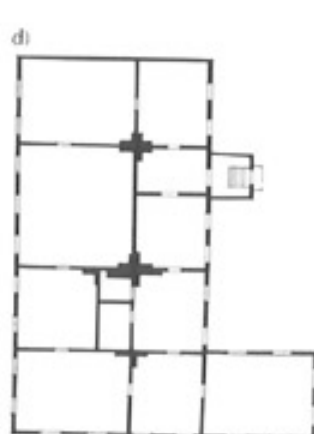
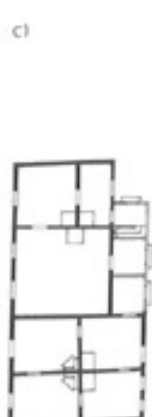
↑ 17. Ulkorakennuksen julkisivumuutos vuodelta 1904. Välikatu 20.

↑ 17. Ändringar från 1904 i fasaden på en uthusbyggnad. Mellangatan 20.

→ 18. Kaupungin tontit on rakennettu vaiheittain. Vuosien kuluessa on ulkorakennuksia otettu asuinkäyttöön. Muutospiirustus vuodelta 1901. Kyrkkotori 13.

→ 18. Stadens tomter har bebyggts etappvis. Under årens lopp har uthusbyggnader tagits i bostadshruk. Ändringsritningen är från 1901. Kyrkkotorget 13.

Perustukset ja rakennusten rungot ovat puukaupungin perusta. Kellarit ja kivijalat ovat talojen vanhimpia osia. Rakennukset on pystytetty samojen perustusten päälle yhä uudelleen. Hirsirungot ovat puukaupungin näkymätön ydin. Rakennusmateriaali ja -tekniikka ovat antaneet rakentamiselle puitteet, joiden rajoissa on liikuttu. Rakennuksille on kehittynyt puukaupungille ominaiset mittasuhteet ja muodot.

Perustukset

Perustuksista voidaan lukea rakennuksen historiaa. Kivijalan korkeus, kivityö ja muuraustapa kertovat sen iästä, minkä avulla voidaan erottaa rakennuksen eri aikoina rakennetut osat.

Yksinkertaisin perustamistapa oli kivien asettaminen talon nurkkien alle. Vähitellen alettiin rakentaa matala kivijalka talon ympäri ja alapohja nostettiin ylös maan pinnasta. Puurakennuksissa pyrittiin jäljittelemään kivirakentamista, niinpä varsinkin isompien talojen kivijaloista ruvettiin tekemään korkeampia. Porvoossa suurimpiin taloihin rakennettiin kellari luonnonkivistä tiiliholvein.

Jatkuvan katujen pinnan kohoamisen takia useat matalat kivijalat ovat jääneet kokonaan kadun pinnan alle. Julkisivut nousevat luonnottomasti suoraan kadun pinnasta eivätkä lepää perinteiseen tapaan tukevasti kivijalan päällä.

Perustuksen vaurioita aiheuttaa routa ja muutokset maaperän kantavuudessa. Vaurio etenee useimmiten hitaasti, joten ennen korjaamista kannattaa rauhassa seurata tilannetta muutama vuosi. Jos nurkat ovat pysyneet paikoillaan, kaatuneesta kivijalasta ei yleensä ole haittaa.

Hirsirunko

Suomalaisissa hirsirakennuksissa on jo toista tuhatta vuotta käytetty lamasalvostekniikkaa. Päällekkäin ladotut hirret sitoo nurkasta nurkkaan kulkeva alin ja ylin hirsikerta. Perustus kantaa nurkkien kohdalta. Hirsiseinälle on annettu monta tehtävää. Se on samalla sekä kantava rakenne että lämmöneriste. Ominaisuudet kannattaa korjauksessa säilyttää.

Hirsirakenteen vauriot johtuvat sisältä tai ulkoa tulevasta kosteudesta. Lahovaurioita esiintyy usein katon ja ikkunoiden alla, nurkissa sekä alimmissa hirsissä. Alimman hirren vaihto eli "kengittäminen" on perinteisesti kuulunut talon huoltoon. Vauriot korjataan mieluiten paikkaamalla vanhalla elämättömällä hirrellä.

Ilmavuotojen tilkitseminen on merkityksellisempi lämmönsäästötoimenpide kuin lisäeristys. Eristys kannattaakin harkita huone kerrallaan. Jos interiööri on säilynyt, toimenpiteillä menetetään helposti jotain ainutlaatuisia.

Rakenteita korjattaessa on käytettyjen materiaalien

Byggnadernas grunder och timmerstommen utgör trästadens grundval. Källare och stenfötter är husens äldsta delar. Byggnader har efter förödelse uppförts på gamla grundstenar. Timmerstommen utgör trästadens osynliga kärna. Materialet och tekniken har gett byggandet de ramar inom vilka man rört sig. Byggnaderna har fått de mått och former som är karakteristiska för trästaden.

Grunden

Grundstenarna kan berätta om byggnadens historia. Inte endast stenfotens höjd, stenläggningen och bindverket berättar om dess ålder. I många byggnader kan man med hjälp av sockelstenarna få en uppfattning om byggnadens olika byggnadsskeden. Det enklaste sättet att bygga en husgrund var att rada upp stenar under husknutarna. Småningom började man bygga en lång stenfot runt huset och nedre bjälklaget lyftes upp från marknivån. I träbyggnader försökte man efterapa stenbyggande, med att göra högre socklar. Större byggnader försågs med källare av natursten och tegelgolv.

Till följd av att gatunivån stigit har ett flertal låga stenfötter rentav försvunnit under golvytan. Fasaderna reser sig på ett onaturligt sätt direkt från gatunivån och vilar inte stadigt på en stenfot.

Tjälen och förändringar i markens bärighet kan lätt förorsaka skador på grunden. Skadan framträder långsamt, så det lönar sig att följa upp situationen under några år innan man reparerar. Om knutarna hållits på plats har man inte något besvär av en stenfot som delvis fallit ihop.

Timmerstommen

I finska timmerbyggnader har man redan i över tusen år använt sig av knuttimringstekniken. Det lägsta och högsta stockvarvet som går från knut till knut binder ihop stockarna. Grunden är bärande i knutarna. Timmerstommen är samtidigt bärande stomme och isolering. Dess egenskaper bör man bevara.

Skador i stockkonstruktionen beror på fukt som kommer inifrån och utifrån. Rötskador uppträder ofta under tak och fönster, i knutar och i de lägsta stockarna. Att byta ut de lägsta stockarna är en traditionell åtgärd. Skador lappas med gammal stock som inte längre lever.

Att tätta luftläckage är en bättre värmeåtgärd än tilläggsisolering. Värmeisoleringen lönar sig att överväga rum för rum. Om interiören har bevarats förlorar man lätt något "enastående" med åtgärderna.

När man åtgärdar konstruktioner är det viktigt att känna till material och konstruktioner. Konstruktio-

ja rakenteiden tuntemus tärkeää. Rakenteiden toimintaperiaatteita ei kannata muuttaa.

Alapohja

Multapenkki oli yleinen alapohjarakenne vaatimatommassa rakennuksissa. Kivijalkaa ja alinta hirttä vasten luotiin multaa eristeeksi. Lattialankut pinottiin vasaan päälle. 1800-luvulla ruvettiin käyttämään eristettyä täydepohjarakennetta. Molempiin rakenteisiin kuuluu alustan tuuletus. Lattiarakenteiden kunto tarkastettiin irrottamalla seinän viereiset laudat. Vakavimmat lahovauriot aiheuttaa lattiasieni. Korjauksessa tulee aina huolehtia tuuletuksesta.

→ 19. Hirsitalon rakenneperiaate.

→ 19. En stockbyggnads konstruktion.

↓ 20. Yksinkertainen lamasalvosrakenne on Porvoon vanhojen puutalojen perusta. Kirkkokatu 12.

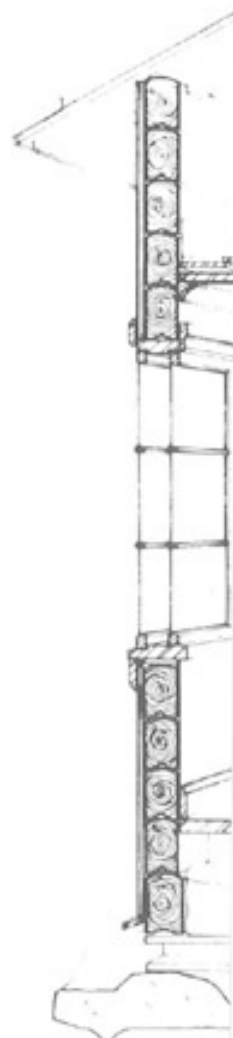
↓ 20. Den enkla knuttimringskonstruktionen utgör stommen i de flesta gamla trähus i Borgå. Kyrkogatan 12.

nernas verksamhetsprinciper lönar det sig inte att ändra på.

Undre bjälklag

Mullbänken var tidigare den vanligaste golvkonstruktionen i mera anspråkslösa byggnader. Mot stenfoten och den nedersta stocken sattes mull som isolering. Golvtiljorna radades på golvreglar. På 1800-talet började man använda isolerade trossbottnar. I vardera golvkonstruktionen hör det till att underlaget vädras. Golvets skick kontrolleras genom att lösgöra de golvbräder som finns intill väggarna. De allvarligaste rötskadorna förorsakas av golvsvamp. I samband med reparationer bör man alltid se till att luftväxlingen fungerar.

Vanhaa Porvoota kattaa rikas vanha kattomaisema. Se muodostuu useista eri elementeistä varsinaisen vesikaton lisäksi. Vanhat, sirot savupiiput antavat katolle luonnetta. Piipusta nouseva savu kertoo, ollaanko talossa kotona. Pienet yksityiskohdat kuten rännit, syöksytorvet ja tikkaat täydentävät kokonaisuuden.

Monissa vanhoissa taloissa on ajan myötä tapahtunut muutoksia kattorakenteissa ja -muodoissa. Onnistuneita muutoksia ei tulisi hävittää, sillä jokainen vanha rakennus on eriaikaisten osiensa summa.

Turvekatto oli melko yleinen vielä 1800-luvun alussa. Kehitys johti vähitellen kuitenkin kestävämpien ja tiiviimpien materiaalien käyttöön. Talot katettiin laudoilla tai päreillä. Tiilikatto ei koskaan saavuttanut Suomessa kovin suurta suosiota. Huopa- ja peltikatot yleistyivät 1800-luvun loppupuolella. Peltiä pidettiin arvokkaampana ja sillä katettiin yleensä päärakennukset, kun taas huopaa käytettiin vaatimattomammissa kohteissa. Nykyisin huopakatot ovat vaarassa hävitä Vanhasta Porvoosta. Jos huopakate vaihdetaan peliksi, hävitetään samalla pieni osa alueen elävää historiaa.

Katon suurin vihollinen on vesi. Jos kattoa ei pidetä kunnossa, pääsee kosteus helposti tunkeutumaan rakenteisiin. Usein vuotokohta on piipun juuressa. Se tulisi suojata kallistuksella, joka poistaa makaa- van veden. Huopakatteen ongelmana ovat usein pienet repeytymät ja halkeamat. Ne saattavat johtua vääristä nauloista tai kävelemisestä katolla. Paikkaus kannattaa suorittaa pikaisesti. Peltikatoilla vesi aiheuttaa helposti syöpymistä. Syynä voivat olla ränneihin kerääntyneet lehdet tai epätasaiset kohdat, joihin vesi jää makaamaan.

↓ 21. 1800-luvulla oli tavallista muuttaa mansardikatot muodinnukaisiksi taitekatoksi. Muutospirustus vuodelta 1878. Kirkkokatu 11.

↓ 21. Pää 1800-talut var det vanligt att man byggde om mansardtaken till moderna sadeltak. Ändringsritningen är från 1878. Kyrkogatan 11.

Ett rikt taklandskap täcker Gamla Borgå. Det består av ett flertal detaljer utöver själva vattentaket. Gamla, smäckra skorstenar ger taken karaktär. Röken som stiger ur skorstenen berättar att husfolket är hemma. Små detaljer som rännor, stuprör och stegar kompletterar helheten.

I många gamla hus har förändringen skett både i takkonstruktioner och takformer. Lyckade förändringar bör inte få försvinna, eftersom varje byggnad är summan av sina delar från olika tider.

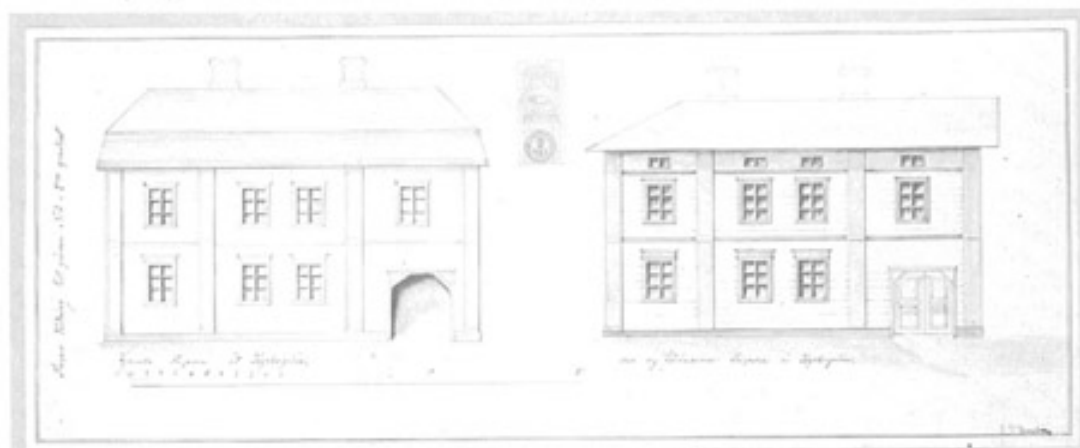
Torvtaket var rätt allmänt ännu i början på 1800-talet. Utvecklingen ledde emellertid så småningom till en användning av mera hållbara och täta material. Byggnaderna täcktes med bräder eller pärtor. Tegeltak förekom men vann aldrig i Finland större uppskattning.

Filt- och plåttaken blev vanliga i slutet av 1800-talet. Plåt ansågs värdefullare och användes vid takläggning av viktigare byggnader, medan filt användes på mera anspråkslösa ställen. För närvarande finns det risk för att filttaken försvinner från Gamla Borgå. Om ett filttak byts ut mot ett plåttak försvinner samtidigt en liten del av områdets levande historia.

Vatten är takets största fiende. Om taket inte hålls i skick tränger sig fukten lätt in i konstruktionerna. Ofta finns det läckage intill skorstenen. Den borde skyddas med en lutning som avlägsnar det vatten som blir liggande. Till filttakets problem hör ofta rivna och söndriga ställen. De kan bero på felaktiga spikar eller att man gått på taket. Det lönar sig att utföra reparationerna snabbt. På plåttak åstadkommer vatten lätt frätning. En orsak kan vara de löv som samlats i rännor eller ojämnna ställen på taket där vatten samlats.

→ 22. Iyhkeät savupiiput kruunaavat vanhan kaupungin kattomaiseman. Sillanmäki 4.

→ 22. Ståtliga skorstenar kröner taklandskapet i gamla stan, Brobacken 4.

Yksityiskohdat

Siroit, ylöspäin levenevät savupiiput kruunaavat vanhan katon. Toimiva piippu kannattaa aina säilyttää. Sitä voidaan käyttää ja näin jatkaa uunilämmityksen perinnettä. Jos joudutaan muuramaan uusi piippu vanhan paikalle, olisi se syytä tehdä vanhan mallin mukaisesti. Jo tarkoituksenmukaisuutensa takia kannattaa puiset nuohoussillat, palotikkaat ja mahdolliset kattoluukut pitää kunnossa.

Vanhalle katolle kuuluu käytännöllinen jalkaränni, joka ohjaa sadeveden syöksytorveen. Vaakasuorat vesikourut eivät liity Vanhan Porvoon perinteeseen. Mikäli syöksytorvia uusitaan, tulisi ne tehdä vanhan tavan mukaan rakentamalla pala palalta. Pieniin taloihin sopivat hieman ohuimmat rännit kuin isoihin.

Nykytekniikka on tuonut katoille antennit. Ne on asennettava harkiten, jotteivät ne riko vanhan ympäristön aikojen kuluessa syntynyttä harmoniaa. Arvokas kattomaisema syntyy korkeaharjaisen kirkon ympärille, kukkulalle keskittyneestä asutuksesta. Maiseman haavoittuvuuteen tulisi kiinnittää huomiota, sillä se muodostaa Vanhan Porvoon julkisivun kaupunkia kaukaa lähestyttäessä.

Detaljer

Smäckra, upptill profilerade skorstenar kröner ett gammalt tak på ett värdigt sätt. En fungerande skorsten lönar det sig alltid att bevara. Den kan användas och sålunda kan man hålla traditionen med ugnseldning vid liv. Om man blir tvungen att mura en ny skorsten i stället för en gammal är det oftast skäl att utforma denna som den gamla. Redan av ändamålsenlighetskäl lönar det sig att hålla sotningsbryggor, brandstegar och eventuella takluckor i skick.

Till ett gammalt tak hör en praktisk fotränna som leder regnvattnet till stupröret. Vågräta hängrännor hör i allmänhet inte ihop med gamla stans byggnadstradition. Om man förnyar stuprör borde de göras enligt gammal modell, utan "dragspelsmotiv". I mindre hus är det lämpligt att använda mindre dimensioner än i ett stort.

I och med den moderna tekniken har antennerna blivit allt vanligare på taken. De bör placeras med eftertanke, så att de inte bryter den harmoni som med tiden uppstått. Det värdefulla taklandskapet består av bosättningen som koncentrerar sig kring kyrkan med sitt branta tak. Man borde fästa uppmärksamhet vid hur lätt såbart taklandskapet i Gamla Borgå är. Taklandskapet utgör den viktigaste delen av stadsdelens fasad när man närmar sig staden på långt håll.

Julkisivut ovat talon merkittävin osa katukuvan kannalta. Vanhan julkisivun usein eri aikakausina rakennetut osat kertovat kaupungin historiasta. Vuoraus saattaa olla myöhemmältä ajalta kuin talon runko, julkisivun väri uusi ja ikkunat ehkä vaihdettu jossain historian vaiheessa. Aikojen kuluessa tehdyt muutokset usein lisäävät talon arvoa, joten ne kannattaa säilyttää. Julkisivun tulisi antaa kertoa elämistään ajoista.

1700-luvun alkupuolelle asti olivat rakennukset kaupungeissakin hirsipintaisia. Vähitellen alettiin julkisivuja kuitenkin suojata lautavuorauksella. 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa käytettiin leveää pystylaudoitusta, mutta empiren aikana yleistyi vähitellen leveä vaakasuuntainen laudoitus. Jo klassismin ajoista lähtien pyrittiin julkisivua jäsentämään jakamalla se osiin erilaisilla listoilla. Lista- ja paneeliarkkitehtuuri oli aluksi hillittyä, mutta 1800-luvun lopulla alettiin julkisivuja koristella runsaammin. Monen porvoollaisen talon julkisivuvuoraus onkin peräisin tältä kertaustyylien aikakaudelta.

Peruskorjauksen yhteydessä tulisi vanha julkisivu ja sen monivaiheinen luonne pyrkiä säilyttämään. Aidossa vanhassa materiaalissa on elävyyttä, jota on uudella materiaalilla vaikea saavuttaa. Säilyttäminen saattaa olla taloudellisesti kannattavampaa kuin uusiminen.

Julkisivuvaurioita aiheuttavat lähinnä kosteus ja auringonpaiste, sekä väärä pintakäsittely. Laudoitus ja listat ovat eniten kosteudelle alttiina seinä alareunassa ja ikkunoiden alla. Auringonpaiste kuluttaa vuorasta ennen kaikkea eteläjulkisivulla. Ennen vaurioiden korjaamista tulisi selvittää syyt ja poistaa ne. Julkisivulaudoitus korjataan paikkailemalla. Vaurioituneet kohdat poistetaan ja korvataan uusilla. Olisi pyrittävä käyttämään samanlevyistä ja samalla tavoin höylättyä lautaa kuin muuallakin julkisivussa.

Yksityiskohdat

Vanhaan julkisivuun kuuluvat lukuisat pienet yksityiskohdat. Niistä näkyvimpiä ovat listoitukset. Listat tehtiin aina höylätystä laudasta, jota tulisi käyttää myös korjauksissa. Yksityiskohdat elävöittävät julkisivua ja historiallista katutilaa. Lähes aina on parempi säilyttää alkuperäiset listoitukset, koska uusittu julkisivu vaikuttaa helposti kulissimaiselta. Julkisivuihin asennettujen sähkö-, antenni- ja puhelinjohtojen sijoitus on syytä suunnitella mahdollisimman huomaamattomaksi. Asennukset tehdään mieluiten pihajulkisivujen puolelle.

Fasaderna är med tanke på gatubilden byggnadernas viktigaste del. En gammal fasad som byggts under olika tidsperioder har ofta mycket att berätta om stadens historia. Brädfodringen kan vara från en senare tid än byggnadens stomme, fasadfärgen ny och fönstren kanske utbytta i något historiskt skede. Tillskott från olika tider gör i allmänhet en byggnad värdefull, varför det är speciellt önskvärt att bevara dem. Man bör låta en fasad berätta om de tider den upplevt.

Fram till 1700-talet hade byggnaderna också i städerna synliga stockväggar. Så småningom började man emellertid skydda väggarna med brädfodring. På 1700-talet och i början av 1800-talet använde man breda lodräta bräder, men under empirens inflytande vann så småningom en bred vågrät panel insteg. Redan under klassicismen strävade man efter att artikulera fasaden genom att dela den i mindre ytor med hjälp av olika lister. List- och panelarkitekturen var till en början stram, men i slutet av 1800-talet började man ge fasaderna en rikare utsmyckning. Många fasader i Gamla Borgå härstammar också från den här tiden.

I samband med ombyggnad borde man sträva efter att bevara en gammal fasad med dess sammansatta karaktär. Gammalt äkta material har en levande yta, som svårigen kan åstadkommas med nytt material. Att bevara kan också visa sig vara mera ekonomiskt än att förnya.

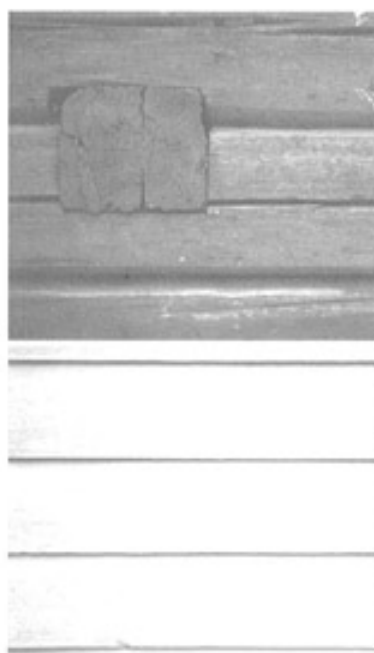
Fasadskador förorsakas närmast av fukt, solsken och en felaktig ytbehandling. Brädfodringen och listverket är mest utsatta för fukt i väggens nedre del och under fönstren. Söderväggens brädfodring är framförallt utsatt för påverkan av solljus. Innan skador åtgärdas bör man klarlägga orsaken till skadan och försöka eliminera den. En brädfordrad fasad repareras genom lappning. Skadade delar tas bort och ersätts med nya. Det är i allmänhet riktigt att använda lika brett och på samma sätt ytbehandlat virke som på andra ställen i fasaden.

Detaljer

En gammal fasad består i allmänhet av flera små detaljer. De synligaste är listverket. De gamla listerna gjordes alltid av hyvlat virke, vilket också borde användas vid reparationerna. De livar upp fasaderna och ger gatubilden en historisk dimension. Det är nästan alltid bättre att bevara de ursprungliga listerna, eftersom en helt förnyad fasad lätt åstadkommer ett kulissartat intryck.

De el-, antenn- och telefonledningar som installeras på fasaderna bör placeras så att de blir möjligast osynliga. Installeringarna görs helst på gårdssidan.

a)
c)

b)
d)

↑ 23. Julkisivuvuoraukset ovat peräisin eri aikakausilta. a) paljas hirsipinta, Jokikatu 24. b) ruotsalaisaika, 1700-luku, Välikatu 5. c) empire, 1800-luvun alku, Vuorikatu 15. d) uusrenessanssi, 1900-luvun loppu, Sillanmäki 8.

↑ 23. Fasadpanelen är från olika tidsperioder. a) nakna stockväggar, Ågatan 24. b) svenska tiden, 1700-talet, Mellängatan 5. c) empire, början av 1800-talet, Bergsgatan 15. d) nyrenässans, slutet av 1800-talet, Brohacken 8.

→ 24. Räystäprofiili, Jokikatu 22.

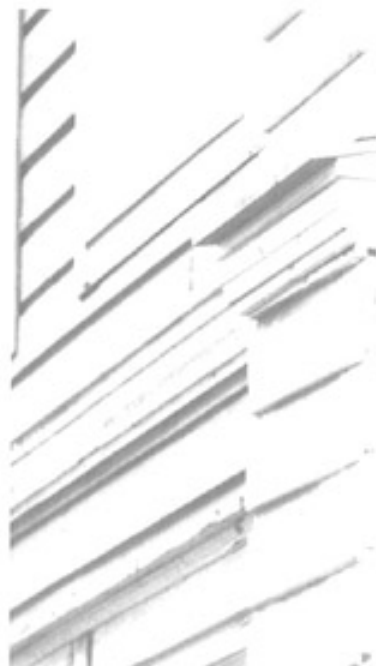
→ 24. Profilen på takfoten, Ågatan 22.

↘ 26. Julkisivulistoitus on korjattu vanhan mallin mukaan, Jokikatu 41.

↘ 26. Listerna på fasaden har reparerats enligt gammal modell, Ågatan 41.

↓ 25. Entisaikaan materiaalia ei haaskattu. Vanhoilla kattolautoilla saattoi vuorata vajan seinän, Jokikatu 24.

↓ 25. Förr i världen slösade man inte med material. Med gamla takbräder kunde man fodra väggarna på ett lider, Ågatan 24.

Ikkunat ja ulko-ovet muodostavat Vanhan Porvoon kasvot. Niiden kautta kaupunki elää. Paukkuvat ovet ja heilahtelevat ikkunaverhot osoittavat ihmisten liikkuvan. Ovet ja ikkunat kertoivat myös talon omistajan sosiaalisesta asemasta. Ne olivat suurimpia ja runsaimmin koristeltuja juuri varakkaimmissa taloissa.

Ikkunat

Ikkunat olivat aluksi vain pieniä luukuilla suljettavia aukkoja seinässä. Vähitellen niitä alettiin lasittaa. 1700-luvun kustavilaisikkuna oli neli- tai kuusiruutuinen. Empirelle tyypilliseen kuusiruutuiseen ikkunaan kuului usein pieni fortuska, joka helpotti tuuletusta varsinkin talvisin. Joskus tehtiin ikkunat mustina valeikkunoina julkisivujen sommittelun takia.

1800-luvun lopulla pystyttiin jo valmistamaan suurempia laseja kuin ennen. Venäläisvaikutteiden tuloksena syntyi kolmiruutuinen T-ikkuna. Ikkunamuodot ja -koot vapautuivat lopulta kansallisromantiikan aikana. Tällä vuosisadalla ikkunakoko on vaihdellut suurista maisemaikkunoista pieniruutuisiin, menneen henkeä tavoitteleviin ikkunoihin. 1920-luvulle asti käytettiin ikkunoissa pelkästään käsin tehtyä lasia. Lasin elävässä pinnassa näkyvät heijastukset kauniisti. Ikkunanpuitteet valmistettiin vahvasta ja tiiviistä ydinpuusta. Kestävän materiaalin ansiosta voitiin puitteet muotoilla kevyiksi ja sisäänpäin oheneviksi. Tämä lisää sisätilojen valoisuutta.

Ikkunat sijaitsevat aina julkisivussa niin, että lasin pinta on samassa tasossa vuorauksen pinnan kanssa. Näin julkisivun pinta on täsmällinen ja rajaa selkeästi katutilan.

Vanha ikkuna on lähes aina korjauskelpoinen. Korjaus saattaa olla työlästäkin, mutta maksaa yleensä vaivan. Lasin elävyys, puitteiden keveys ja kauniit yksityiskohdat puuttuvat yleensä uusista ikkunoista. Jos ikkunat ovat todella huonossa kunnossa, joudutaan harkitsemaan vaihtamista uusiin. Uusi ikkuna tulee varustaa samalla profiililla ja mitoilla kuin entinenkin. Meluhaittojen vähentämiseksi vilkkaasti liikennöidyillä kaduilla voidaan vanhankin ikkunan sisäpuiteisiin asentaa kolmas lasi.

Parhaiten saa talonsa pysymään lämpimänä tiivistämällä ikkunat kunnolla. Tiivistäminen poistaa vedon, joka aiheuttaa kylmyyden tunteen. Ikkunoista hohkaavaa kylmyyttä voi estää myös ripustamalla niihin paksuhkot verhot.

Vanhoissa ikkunoissa käytettävät verhot on syytä sopeuttaa talon tyyliin. Kappoja ja salusiineja voidaan hyvin käyttää. Verhomateriaaleiksi sopivat erinomaisesti kudotut kankaat, reikäompeleet ja pitsit. Verhot näkyvät myös ulos ja muodostavat

Fönster och dörrar bildar Gamla Borgås ansikte. Genom dem lever staden. Smällande dörrar och fladdrande gardiner är ett bevis på att människor rör sig. Dörrar och fönster berättade också tidigare något om husägarens sociala ställning. Mest och störst dekorerade var de i de förmögna gårdarnas huvudbyggnader.

Fönster

Fönstren var till en början endast små öppningar i väggen, vilka tillslöt med luckor. Så småningom började man använda glas. 1700-talets gustavianska fönster hade fyra eller sex rutor.

Det sexrutiga empirefönstret utan tvärsälå var ofta försett med en liten "fortuska" en vädringslucka, som underlättade vädringen framförallt vintertid. Ibland förekom "blindfönster" på grund av fasadkompositionen.

I slutet på 1800-talet kunde man redan tillverka större fönsterglas än tidigare. Genom inflytande från Ryssland uppkom det 3-rutiga T-fönstret. Fönsterformerna och -storlekarna blev så småningom friare under nationalromantikens tid. Under detta århundrade har fönsterstorlekarna växlat från stora panoramafönster till smårutiga fönster, som syftar till att återuppliva gamla stämningar.

Fram till 1920-talet användes i fönster enbart handgjort glas. I glasets levande yta framträder reflexerna vackert. Fönsternas bågar och karmar tillverkades av ett starkt och tätt kärnvirke. Tack vare det hållbara materialet kunde man ge bågarne en lätt form och utforma dem så att de avsmalnade inåt. Detta bidrog till att det blev ljusare inomhus.

Fönstren placerades i regel i fasaden så att glasets yta i stort sett var i samma plan som fasadpanelen. Sålunda är fasadens yta exakt och begränsar entydigt gaturummet.

Ett gammalt fönster är det nästan alltid möjligt att reparera. Reparationerna kan vara arbetsdryga, men i allmänhet värda besväret. Glasets levande yta, bågarne smäckhet och vackra detaljer saknas i allmänhet i nya fönster. Om fönstren verkligen är i dåligt skick måste man överväga att byta ut dem mot nya. Det nya fönstret bör man förse med samma profil och dimensioner som det tidigare.

För att minska störande buller vid livligt trafikerade gator kan man förse också ett gammalt fönster med ett tredje glas.

Bäst får man sitt hus att hållas varmt genom att tät fönstren ordentligt. Tätningen eliminerar drag, som åstadkommer en känsla av kyla. Kyla som strålar ut från fönstren kan man också hindra genom att hänga upp tjockare gardiner.

Det finns orsak att anpassa gardiner som används i gamla fönster till husets stil. Kappor och jalsier kan man gott använda. Som gardintyg passar vävda

osan talosi julkisivusta. Juuri tällaisista pienistä yksityiskohdista muodostuu Vanhan Porvoon rikas katumiljö.

tyger, hålsöm och spets utmärkt. Gardinerna syns också utåt och utgör en del av fasaden i ditt hus. Just av sådana små detaljer utformas en rik gatumiljö i Gamla Borgå.

↓ 27. Ikkunoista näkee usein selvästi eri tyylikausien vaihdokset. a) kustavilaisikkuna, 1700-luku, Kankurinkuja 1, b) empireikkuna, 1800-luvun alku, Kirkkotori 3, c) tyypillinen ikkuna Porvoossa, 1800-luvun loppu, Kirkkotori 1, d) uusrenessanssi-ikkuna, 1800-luvun loppu, Jokikatu 22.

↓ 27. Av fönstren framgår ofta tydligt hur olika stilskenen växlar.

a) gustavianskt fönster, 1700-talet, Väwaregränd 1, b) empirefönster, början av 1800-talet, Kyrkotorget 3, c) ett typiskt Borgåfönster, slutet av 1800-talet, Kyrkogatan 1, d) fönster i nyrenässans, slutet av 1800-talet, Ågatan 22.

→ 28. Ikkunoita kehystivät profiloituneet listoitukset. Julkisivuleikkaus ikkunan kohdalta, Jokikatu 22.

→ 28. Fönsterna inramas av profilerade lister. Fasadprofil vid ett fönster, Ågatan 22.

a

b

c

d

Ulko-ovet

Ulko-ovi on talon merkittävimpiä osia, sillä se luo vierasalle ensimmäisen mielikuvan talosta ja sen asukkaista. Vanhaan taloon sopii yleensä vanha ovi. Uudet ovet ja antiikkijäljitelmit ovat vanhassa ympäristössä epäaitoja.

Leveistä laudoista rakennettu lankkuovi on vanhan kaupungin vanhin ovityyppi. 1700-luvulla alettiin asuinrakennusten pääovina käyttää peiliovia, ja lankkuovet siirtyivät vähitellen piharakennuksiin. Peiliovet olivat aluksi yksinkertaisia, mutta muuttivat 1800-luvun lopulla kertaustyylien myötä runsaasti koristelluiksi. Erittäin yleinen oli kapea, ihmisen levyinen pariovi, josta yleensä käytettiin vain toista puolikasta. Kun kaupapuodit yleistyivät, ilmestyivät Porvoon katukuvaan myös taitettavat oviluukut.

Vanha ovi edustaa rikasta suomalaista käsityöperinnettä. Korjaaminen kannattaa aina ja saattaa olla myös huomattavasti halvempaa kuin uuden hankkiminen. Ulko-ovien tavallisimmat vauriot ovat oven

Ytterdörrar

Ytterdörren är en av byggnadens viktigaste delar, eftersom den hos besökaren skapar det första intrycket av huset och dess invånare. I ett gammalt hus passar i allmänhet en gammal dörr. Nya dörrar och antikplagiat ger lätt ett oäkta intryck i en gammal miljö.

Plankdörren som hopfogades av breda bräder är gamla stans äldsta dörrtyp. På 1700-talet började man använda spegeldörrar som huvuddörrar i bostadsbyggnader, och bräddörrarna förvisades så småningom till gårdsbyggnaderna. Spegeldörrarna var till en början enkla, men de förändrades i slutet av 1800-talet och fick en rikare detaljering till följd av den rådande stilmönstertidsstilen. Synnerligen vanligt förekommande var den smala människobreda dubbeldörren av vilken vanligtvis blott den ena halvan användes. När handelsbodarna blev allt vanligare fick man in i stadsbilden dörrluckor som vecklades ut.

En gammal dörr representerar vår rika hantverkstradition. Reparation lönar sig alltid, och kan visa sig vara betydligt fördelaktigare än att låta tillverka en motsvarande ny dörr. De vanligaste skadorna på ytterdörren uppkommer i dess nedre del, där snö och fukt har kunnat röta de nedersta trädelarna. Om

↓ 29. Vuosisadan vaihteen romantiikka kuistin ikkunassa, Jokikatu 22.

↓ 29. Sekelskiftesromantik i ett farstukvistfönster, Ågatan 22.

→ 30. Ikkunoiden kulmaraudat olivat käsin taottuja arvoesineitä.
a) 1700-luvulla yleinen kulmarauta.
b) 1800-luvun kulmarautatyyppi.

→ 30. Fönstrens vinkeljärn var handgjorda värdeföremål.
a) ett vinkeljärn allmänt på 1700-talet.
b) ett vinkeljärn från 1800-talet.

→ 31. Kaksinuppinen rokokosarana oli käytössä 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella. Itäinen Pitkätie 20.

→ 31. Rokokogångjärn med två knoppar användes under 1700-talet och i början av 1800-talet. Östra Långgatan 20.

→ 32. Tämä yksinkertainen porttialpatyyppi on yleinen Vanhassa Porvoossa. Jokikatu 10.

→ 32. Den här enkla portregeln är fortfarande allmän i Gamla Borgå. Ågatan 10.

↓ 33. Kaunis vanha patina tuhoutuu liian usein uusittaessa rakennusosia. Itäinen Pitkätie 6.

↓ 33. Gammal och vacker patina förstörs alltför lätt då byggnadsdelar förnyas. Östra Långgatan 6.

alaosassa, jossa lumi ja kosteus ovat saattaneet lahottaa alimpia puuosia. Jos vanha hyvänmallinen ovi joudutaan vaihtamaan, on uuden teettäminen entisen mallin mukaan paras vaihtoehto. Vanhan oven voi säilyttää vaikka ullakolla. Vanhoja käsin-
tehtyjä heloja ei kannata hävittää, vaan ne käytetään hyväksi uudessa ovela. Näin on menetelty kautta aikojen. Älä katkaise perinnettä.

Helat

Vanhimmat helat taottiin käsin seppiä pienissä pajoissa. Koska ne olivat kalliita arvoesineitä, käytettiin ne aina uudelleen, jos ovia tai ikkunoita vaihdettiin. Helat olivat taidokkaasti koristeltuja. 1800-luvun lopulla siirryttiin ovi- ja ikkunahelojen tehdasvalmistukseen. Ulkorakennusten ja porttien saranoissa, lukoissa ja kahvoissa säilyi kauemmin kansanomaisen tyyli.

Nykyisinkin voidaan helat aivan hyvin käyttää uudelleen. Uudelleenkäyttö kannattaa. Aito hela on osa vanhaa rakennuskokonaisuutta, joka katoaa jos liian moni osa korvataan uudella.

↓ 34. Ikkunakoristeluissa näkyy perinteinen puusepäntaito. Vuorikatu 8.

↓ 34. Traditionell snickarglädje syns i fönsterutsmyckningen. Berggatan 8.

en gammal dörr av bra modell måste bytas ut, är det bästa alternativet att tillverka en ny enligt den gamla modellen. Den gamla dörren kan man ha kvar t.ex. lagrad på vinden. Gamla handtillverkade beslag lönar sig inte att kasta bort, utan dem utnyttjar man med fördel i den nya dörren. Så har man gjort genom tiderna. Bryt inte traditionen om den kan föras vidare.

Beslag

De äldsta beslagen smiddes för hand i små smedjor. Eftersom de var dyrbara värdeföremål användes de alltid på nytt om dörren eller fönstret byttes ut. Beslagen var skickligt utsmyckade. I slutet av 1800-talet övergick man till fabriksstillverkning av dörr- och fönsterbeslag. I uthusbyggnader och i portarnas gångjärn, lås och handtag bevarades den folkliga stilen längre.

Nuförtiden kan beslag alldeles väl användas på nytt. Återanvändning lönar sig. Ett äkta beslag är en del av en gammal byggnadshelhet, som försvinner om alltför många delar ersätts med nya.

↓ 35. Koristeltu paripeiliovi oli tyypillinen uusrenessanssijalla. Itäinen Pitkäkatu 6.

↓ 35. Den utsmyckade parspiegeldörren var typisk för nyrenässansen. Östra Långgatan 6.

Kuistilla on suuri merkitys taloon saavuttaessa. Se nostaa sisäänkäynnin arvoa ja korostaa sen tärkeyttä. Puolilämpimänä välitilana se luotsaa ihmisen siirtymistä sisälle rakennukseen. Lisäksi kuisti liittyy rakennuksen ja pihan toisiinsa. Se voi olla pieni vaatimaton porstua tai komea istuskelupaikkana toimiva lasikuisti. Kuisti on kuitenkin aina suhteessa taloon, johon se liittyy.

Suomalaisessa puukaupunkimiljöössä kuisti sijaitsee melkein poikkeuksetta pihan puolella. Aidot vanhat kuistit ovatkin korvaamaton osa Vanhan Porvoon rikasta pihatunnelmaa.

Usein kuisti on peräisin myöhemmältä ajalta kuin rakennus, johon se liittyy. Tämä tulee ottaa huomioon, kun tehdään peruskorjausta. Kaikkia rakennuk-

Då man närmar sig ett hus har farstukvisten en mycket stor betydelse. Den förhöjer entréns värde och betonar dess vikt. Som halvvarm mellanzon lotsar den oss in i byggnaden. Därtill förenar farstukvisten byggnaden och gården med varandra. Farstun kan vara liten och anspråkslös eller ståtlig glasfarstu med utrymme för sittplatser. Farstun står emellertid alltid i proportion till huset som den hör ihop med.

I den finska trädsmiljön är farstukvisten nästan utan undantag förlagd till gårdssidan. Äkta gamla farstukvistar är också en oersättlig del av Gamla Borgås gårdsstämning. Ofta har farstukvisten byggts under en senare tid än byggnaden. Det här bör man beakta när man bygger om. Alla byggnadsdelar bör

↓ 36. Yksinkertaiset umpikuistit ovat yleisiä Vanhassa Porvoossa. Jokikatu 8. HTKK:n arkkitehtiosaston oppilatyönä tehty piirustus.

↓ 36. Enkla slutna farstukvistar är allmänna i Gamla Borgå. Ågatan 8. Ritningen har gjorts vid HTH:s arkitektavdelning som elevarbete.

sen osia ei pitäisi yrittää palauttaa saman aikakauden asuun. Liian radikaalilla korjauksella menetään korvaamattomia arvoja. Vanhan kuistin tunnelmaa ei saada takaisin rakentamalla uusi vanhan mallin mukaan.

Kuistit ovat Porvoossa yleensä umpinaisia. Avokuisteja on vain vähän. Jos umpikuistin rakentaminen ei ole ollut mahdollista, on tyydytty pelkistettyihin puu- tai peltikatoksiin. Portaat sijaitsevat yleensä kuistilla. Tavallisimmin ne ovat yksinkertaiset umpinaiset puuportaat. Joskus portaaksi on riittänyt vain askelmaksi asetettu kivilohkare. Tällaisten pienten yksityiskohtien säilyminen on ympäristön kannalta tärkeää. Juuri runsaat detaljit tekevät vanhan kaupungin miljööstä monimuotoisen.

Joidenkin kuistien ikkunat saattavat olla erittäin koristeellisia. Nämä viime vuosisadan lopun pitsikuistit vaativat varovaista korjausta. Ikkunoita ei pidä vaihtaa, sillä nykyisin käytetystä puutavarasta ei pystytä sahaamaan yhtä ohuita puitteita kuin ennen. Vanhoihin ikkunoihin käytetty lannoittamaton puu on useimmiten yhä kovaa ja kestävä.

Mikäli rakennuksessa on muuten riittävästi tilaa, kannattaa kuisti jättää lämmittämättömäksi eteisläksi. Näin se säilyy alkuperäisessä käytössään. Kesäkautena voidaan kuistia käyttää myös oleskelutilana.

↓ 37. Uusrenessanssiaikana moneen taloon lisättiin koristeellinen ovikatos. Kirkkotori 5.

↓ 37. Under nyrenässansen byggde man i många hus ett utsmyckat skärmtak över dörren. Kyrkotorget 5.

man inte försöka återställa i samma tidsdräkt. Med för radikala ombyggnader går oersättliga värden förlorade. Stämningsvärdet i en gammal farstu får man inte tillbaka genom att bygga en ny enligt gammal modell.

Farstukvistarna i Borgå är i allmänhet slutna. Enstaka öppna farstukvistar förekommer. Om det inte har varit möjligt att bygga en slutna förstukvist har man nöjt sig med enkla skärmtak av trä eller plåt. Trappsteg förekom ofta i farstun. Vanligtvis är de slutna enkla trätrappor. Någon gång har endast ett stenblock räckt till som stegavsats. Att dessa små detaljer bevaras är ytterst viktigt med tanke på miljön. Det är just de rika detaljerna som gör gamla stan mångfasetterad.

Fönstren i vissa farstukvistar kan vara mycket dekorativa. Dessa spets-farstukvistar från 1800-talets slut fordrar försiktig reparation. Fönster skall man inte byta ut, eftersom det av dagens virke inte går att såga ut lika smala bågar som tidigare. Ogödslat trä som används i gamla fönster är vanligtvis fortfarande hårt och hållbart. Om byggnaden i övrigt är tillräckligt rymlig lönar det sig att lämna farstukvisten till ett ouppvämt tambursutrymme. På detta sätt bevaras den i sin ursprungliga användning. Under arets varma dagar kan man också använda farstukvisten som rum.

→ 38. Puukaupungissa kuisti on perinteisesti aina pihan puolella. Itäinen Pitkätie 15.

→ 38. I en trästad är farstukvisten traditionellt på gårdssidan. Östra Långgatan 15.

Aidat ja portit rajaavat yksityistä ja julkista aluetta. Puukaupungissa ne kuuluvat olennaisena osana sekä kadun että pihan miljööseen. Kaduilla ne täyttävät rakennusten väliin jäävät aukot, pihoiilla ne puolestaan liittävät tontin eri rakennukset toisiinsa. Näin ne edesauttavat tiiviin kaupunkikuvan syntymistä.

Vanhalle Porvoole tyypillisiä ovat ihmisenkorkuiset peittomaalatut aidat, joiden yläreuna noudattaa kadun korkeusvaihteluita. Portit on usein koristeltu samantapaisin yksityiskohdin kuin julkisivut. Useissa porteissa on erikseen leveämpi kulkuaukko ajoneuvoille ja kapeampi jalankulkijoille. Suurempien kaksikerroksisten talojen pihoiille kuljetaan porttikäytävän kautta.

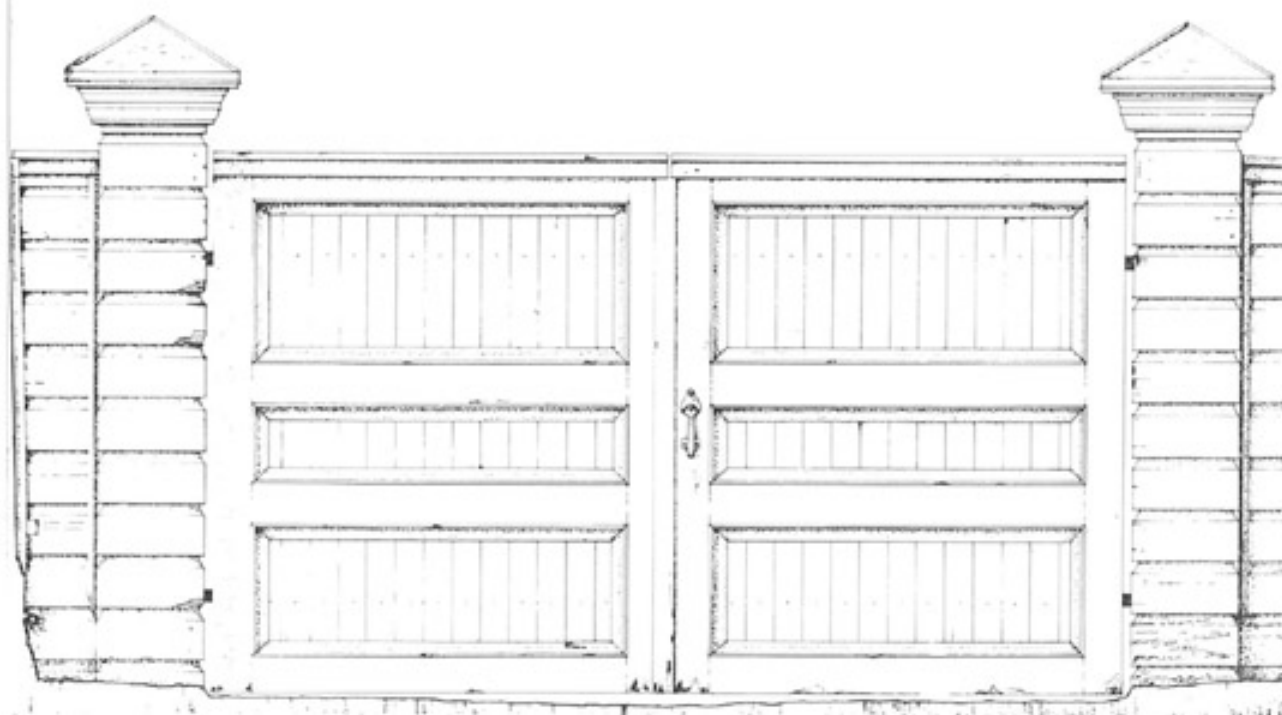
Korjatessa aidat ja portit pitäisi rakentaa entisen kaltaisiksi. Myös yksityiskohdat tulee tehdä huolella. Kestopuuta voidaan käyttää helposti lahoavissa tukipilareissa, muualla se ei ole tarpeen.

Plank och portar avgränsar de offentliga och privata uterummen från varandra. I en trädad utgör de en viktig del av både gatans och gårdens miljö. Utmed gatorna fyller plank och portar de öppningar som uppstår mellan byggnaderna och på gårdarna sammanbinder de tomtens olika byggnader. På så sätt bidrar de till att en tät stadsbild uppstår. Karakteristiskt för Gamla Borgå är de manshöga täckmålade planken, vars övre kant följer gatans höjdväxlingar. Portarna är ofta dekorerade med samma detaljer som fasaderna. I många portar finns en särskild bredare körport och en smalare gångport. De större tvåvåningshusens gårdar når man via täckta portgångar. När man reparerar portar och plank borde man bygga dem i samma stil som de gamla. Också detaljerna bör man ägna omsorg.

Tryckimpregnerat trä kan man använda i stödpelare som lätt murknar, i övrigt är det skäl att använda vanligt virke.

↓ 39. Koristeltu portti kahden talon välissä. Jokikatu 6. HTKK:n arkkitehtiosaston oppilastyönä tehty piirustus.

↓ 39. En utsmyckad port mellan två hus. Ågatan 6. Ritningen gjord som elevarbete vid HTH:s arkitektavdelning.

- ↙ 40. Puiset umpiportit ja aidat kuuluvat Vanhan Porvoon katumiljöeseen, Vuorikatu 10
- ↙ 40. Slutna portar och plank av bräder är ett kännspakt inslag i gatumiljön i Gamla Borgå, Berggatan 10.
- ↓ 41. Monien kaksikerroksisten talojen pihoille kuljetaan porttikäytävän kautta, Sillanmäki 6.
- ↓ 41. Till många av tvåvåningshusens gårdar kommer man via en portgång, Brobacken 6.

Vanhassa Porvoossa värit vaihtelevat elävästi. Jokaisella talolla on oma värisävynsä, joka on osa kokonaisuudesta. Useimmiten värisävyt ovat vaaleusasteeltaan lähellä toisiaan ja siten sopivat yhteen. Yksittäisen rakennuksen värit on riippuvainen ympäristöstä. Yleensä ei ole syytä palata alkuperäisväritykseen, vaan jokin myöhempi vaihe talon historiassa liittyy sen paremmin ympäröiviin rakennuksiin.

Väritys kuvastaa myös rakennuksen luonnetta. Mitä yksinkertaisempi rakennus, sitä yksinkertaisemmin se pitäisi maalata. Olisi luonnotonta maalata ulkorakennus arvokkaammalla värillä kuin päärakennus.

Julkisivut

1600-luvulla yksinkertaisin julkisivupinta oli käsittelemättömän harmaantunut hirsi. Ainoastaan arvorakennukset saatettiin maalata tiilipintaa jäljitellen punaisiksi. Vasta 1700-luvulla punamultaväriä alettiin käyttää asuinrakennuksissa. Ovet tervattiin ja höylätyt listat maalattiin valkeiksi öljymaalilla. Vuosisadan vaihteessa ja 1800-luvun alussa käytettiin vaaleita klassismin värejä. Empirekauudella yleisin maalaustapa oli keltainen seinäpinta valkoisin listoituksin. 1800-luvun puolivälin jälkeen julkisivut saatettiin maalata kokonaan samalla värillä, kun taas vuosisadan lopun kertaustyyleistä etenkin uusrenessanssin aikana käytettiin listoituksissa ja koristuksissa yleensä tummempaa sävyä kuin seinäpinnassa. 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä puukaupunkien rakennukset maalattiin usein kokonaan vaaleiksi.

Uusien värimuotien tullessa suosioon perinteiset tavat siirtyivät vähäpätöisempiin rakennuksiin.

Vanhassa Porvoossa perinteinen punamultamaali on luonteva ulkorakennuksissa ja muissa yksinkertaisemmissa rakennuksissa.

Seinäpintoja maalattaessa pitäisi käyttää samaa maalityyppiä kuin ennen. Oikean värisävyä valintaa helpottaa pienten koalueiden maalaaminen. Maalipinnan tulee olla hengittävä. Perinteiset punamultavesimaali ja öljymaali läpäisevät kosteutta ja vanhenevat kauniisti. Suomessa käytetty heleän italianpunainen keittomaali tummuu auringon vaikutuksesta. Öljymaali muuttuu vanhetessaan mattamaiseksi ja liituavaksi. Hyvin tehty öljymaalaukset kestää kaksi vuosikymmentä. Pinta liituuntuu ja kuluu vähitellen ja on siten helppo uusida.

Katot

Peltikatot maalattiin mustatulla pellavaöljyllä, jonka rinnalla käytettiin tervaa ja kivihiilitervaa. 1800-luvun lopulla alettiin käyttää ruosteelta suojaavaa

I gamla stan i Borgå växlar färgsättningen på ett levande sätt. Varje hus har sin egen färgnyans, som utgör en del av helheten. Oftast påminner ljushetsgraden i de olika färgnyanserna om varandra och passar därför ihop. Färgsättningen av en enskild byggnad är beroende av omgivningen. Ofta finns det ingen orsak att återgå till en ursprunglig färgsättning, utan ett senare färgskede i byggnadens historia förenar den bättre med de omgivande byggnaderna. Färgsättningen beskriver också byggnadens karaktär. Ju enklare en byggnad är desto enklare bör man måla den. Det skulle vara onaturligt att måla en uthusbyggnad med en värdefullare färg än en huvudbyggnad.

Fasader

På 1600-talet var den gråa obehandlade stocken det enklaste fasadmaterialet. Endast värdebyggnader kunde rödmålas i syfte att imitera tegelyta. Först på 1700-talet började man använda rödmyllefärg på bostadsbyggnaderna. Dörrarna tjärades och de hyvlade listerna vitmåldes med oljefärg. Kring sekelskiftet och i början på 1800-talet användes klassicismens ljusa färger. Empiretidens vanligaste fasadmålning var en gul väggyta med vita lister. Under senare delen av 1800-talet kunde man måla fasaderna helt och hållet i samma färg. Men framför allt som en följd av nyrenässansens i slutet av seklet började man i listverket och dekorationerna använda en mörkare färg än på väggytan. Under 1900-talets första årtionden målades trästädernas byggnader ofta helt i vitt. När nya färgmoden blev populära förflyttades traditionella sätt till mindre viktiga byggnader. I Gamla Borgå är den traditionella rödmyllefärgen naturlig i uthusbyggnader och andra anspråkslösa byggnader.

Då man målar väggytor bör man använda samma målfärgstyp som tidigare. Det är lättare att finna den rätta färgtonen om man först målar mindre provytor. Den målade ytan bör kunna andas. Den traditionella rödmyllan och oljefärgen leder fukt och åldras vackert. Rödmyllan med pigment av italienskt rött som allmänt använts i Finland mörknar vackert i solljus. Oljefärgen förändras då den blir äldre, ytan blir matt och kittaktig. En väl utförd oljemålning håller sig två årtionden. Ytan slits småningom, och kan lätt förnyas.

Tak

Plåttak målades med svärtad linolja, jämsides användes tjära och stenkolstjära. I slutet av 1800-talet började man använda röd blymönja som

punaista lyijymönjää, joka valonarkana piti peittää öljymaalilla. Ennen uudelleen maalaamista on selvitettävä edellisen kerroksen maalityyppi. Mikäli ei käytetä samanlaista maalia kuin ennen, voidaan edellinen kerros joutua poistamaan kokonaan.

Yksityiskohdat

Julkisivuun liittyvien metalliosien kuten syöksytörvien ja palotikkaiden väriyksessä noudatettiin joko katon tai niiden taustan, eli seinäpinnan tai nurkkalautojen sävyä. Nykyaikana myös julkisivussa kulkevat sähköjohdot ja kaapit kannattaa piilottaa maalaamalla, mikäli mahdollista. Julkisivuihin liittyvät puuosat, kuten aidat ja portit, on yleensä maalattu samoilla väreillä kuin julkisivut.

↓ 42. Vaaleaksi öljymaalilla maalattu julkisivu oli merkki talonmistajan varallisuudesta. Pihan puolella jouduttiin kuitenkin tyytymään halvempaan punamultaan. Itäinen Pitkäkatu 16.

↓ 42. En fasad som målats med ljus oljefärg var ett tecken på att gårdsägaren var förmögen. På gårdssidan blev man dock tvungen att ty sig till den billigare rödmyllan. Östra Långgatan 16.

skyddade mot rost, och som på grund av att den var ljuskänslig måste skyddas med oljefärg. Innan man målar på nytt måste man klarlägga vilken typ av målning föregående yta har. Om man inte använder samma malfärg som tidigare kan man bli tvungen att helt avlägsna det tidigare färglagret.

Detaljer

Då man målade metalldelar som anslöt till fasaden, såsom stuprör och brandstegar följde man antingen takets, väggytans eller hörnbrädernas färgnyans. Nuförtiden lönar det sig att om möjligt dölja de elledningar och elskåp som förekommer på fasaderna genom att måla dem i fasadens färg. De trädelar som ansluter till fasaden, såsom plank och portar har vanligtvis målats i samma färg som fasaderna.

↓ 43. Pihalla olivat öljymaalia halvemmat puna- ja keltamultavesimaalit vallitsevia. Kirkkokatu 14.

↓ 43. Vattenfärger av röd- och gulmylla var de förhärskande färgerna på gårdsbyggnaderna på grund av att de var billigare än oljefärgerna. Kyrkogatan 14.

Ulkorakennukset tekevät Vanhan Porvoon pihoista monimuotoisia ja viihtyisiä. Arvoltaan ja toiminnaltaan erilaiset rakennukset rikastavat pihapiirejä. Pihojen lukuisat talousrakennukset kertovat paljon tontin entisistä asukkaista ja heidän elintavoistaan. Keskiajalla katua reunustivat sekä asuin- että talousrakennukset. 1600-luvulta lähtien apurakennukset sijoitettiin tontin sisäosiin. Omavaraistaloudessa tarvittiin useita talousrakennuksia. Tavallisilla asutotonteillakin tarvittiin eläinsuojia, ruoanvalmistustiloja sekä aittoja ja liitereitä. Kauppiastonteilla elinkeinon harjoittaminen vaati lisäksi suurempia varastomakasiineja. Jokirannan porvaristonttien aittoja moni pitää tänä päivänä Porvoon tunnuksena. Lämmintä tilaa vaativat talousrakennukset rakennet-

Uthusbyggnaderna gör gårdarna i Gamla Borgå mångsidiga och trivsamma. Byggnader som har olika värde och funktion berikar gårdsmiljöerna. De olika ekonomibyggnaderna på gårdarna berättar mycket om tomtens tidigare invånare och om deras levnadssätt.

Under medeltiden fanns både bostads- och uthusbyggnader utmed gatan. Från 1600-talet framåt placerades hjälputrymmen inne på tomten. Under självhushållningens tid behövdes ett flertal olika ekonomibyggnader. Också på vanliga bostadstomter behövdes skydd för djuren, matlagningsutrymmen, bodar och lider. På handelsmännens tomter förutsatte näringsverksamheten dessutom större lagermagasin. Strandbodarna på borgarnas tomter vid ån är för många ännu i dag ett kännetecken för Borgå.

↓ 44. Ulkorakennusriviä on jatkettu aina tarpeen vaatiessa, vertaa ikäkartta, Kirkkokatu 11.

↓ 44. Längan med uthusbyggnader har förlängts vid behov. Jmf. Ålderskartan, Kyrkogatan 11.

tiin hirrestä. Niiden viereen lisäiltiin kevyempiä lautarakenteisia osia. Pihapiirit täyttyivät useimmiten vähitellen. 1900-luvulle tultaessa teollistamisen myötä siirryttiin vähitellen pois omavaraisuudesta. Apurakennusten tarve väheni. Usein rakennettiin vain pieniä käymälän ja liiterin sisältäviä rakennuksia. Joitakin talousrakennuksia muutettiin asunnoiksi, mutta suuri osa jäi tyhjilleen.

Nykyään ulkorakennuksiin kannattaa sijoittaa lähinnä kylmiä aputiloja. Usein ulkorakennukset ovat historiallisesti arvokkaita dokumentteja entisaikojen elämästä, joten niihin tulisi suhtautua kunnioituksella. Myös seuraavalle omistajalle voidaan jättää merkkejä historiasta.

Ekonomibyggnader som krävde varma utrymmen byggdes av stock. Till dessa stockdelar togades lättare delar av bräder och regelverk. Gårdsmiljöerna blev så småningom utbyggda. I takt med industrialiseringen i början på 1900-talet har man så småningom frångått självhushållningen. Uthusbehovet minskade. Ofta byggde man också uthus som endast rymde en utetupp och lider. Enstaka uthusbyggnader omdisponerades till bostäder, men en stor del av dem blev stående tomma. Nutidens lönar det sig att närmast inrymma kalla hjälputrymmen i uthusbyggnaderna. Ofta är uthusbyggnaderna historiskt så pass värdefulla dokument om forna tiders liv, att man borde förhålla sig till dessa med tillbörlig respekt. Också till nästa gårdsägare kan man spara minnen från en gången tid.

| 45. Perinteisesti monet talousaskareet kuuluvat ulkorakennuksiin. Jokikatu 16.

| 45. Av tradition utförs fortfarande många av hushållsgöromålen i uthusbyggnaderna. Ågatan 16.

Vanhan Porvoon tiiviit pihat ovat olleet vilkkaan toiminnan keskipisteitä. Niiden kautta kuljettiin tonttia reunustaviin, mitä moninaisimpiin rakennuksiin. Erilaiset askareet levittyivät myös pihamaalle.

Pihojen luonne vaihtelee eri osissa vanhaa kaupunkia. Yläkaupungin pienten asuntotonttien pihat ovat suojaisia ja luonteeltaan yksityisempiä kuin vaikkapa joen varren kauppiastonttien, joille elinkeinon harjoittaminen antaa voimakkaan leiman. Reuna-alueilla tontit eivät ole yhtä selvästi rajautuneita ja rakennuksetkin on sijoitettu niille vapaammin. Pihoiden käytettiin yksinkertaisia materiaaleja. Ajoitiet ja käytävät ovat yleensä hiekka-, sora-, tai mukulakivipäällysteisiä.

Valaistus vaikuttaa olennaisesti pihan tunnelmaan. Vanhassa kaupungissa tulisi käyttää vanhaan ympäristöön soveltuvia, yksinkertaisia, seinään kiinnitettäviä valaisinmalleja ja lämminsävyisiä lamppeja.

Istutukset

Osa Vanhan Porvoon viehätystä on rehevä, lauta-aitojen yli rönsyilevä kasvillisuus, joka elävöittää sekä katuja että pihajoja.

Asuntopihoiden on usein erikseen pieni hyötypuutarha, johon kuuluvat omenapuut ja marjapensaat.

De välutnyttjade gårdarna i gamla stan i Borgå har tidigare varit medelpunkten för en livlig verksamhet. Via gårdarna nådde man de mest skiftande byggnader som kantade tomten. Olika sysslor utfördes också på gårdsplanerna. Gårdarnas karaktär varierar i olika delar av gamla stan. Gårdarna på de små bostadstomterna i de övre delarna av stadsdelen är skyddade och till karaktären mera privata än t.ex. köpmansgårdarna utmed åstranden, som fått en stark prägel av de närliggande som idkats på gården. På gränsområdena är tomterna inte lika klart slutna och byggnadernas placering är här också friare.

På gårdsytorna användes naturmaterial. Körvägar och gångar är vanligtvis belagda med sand, grus eller kullersten. Belysningen påverkar väsentligt stämningen på gården. I gamla stan borde man använda enkla belysningsarmaturer, som är anpassade till omgivningen och som fästs vid väggen. Lamporna bör ha ett varmt sken.

Planteringar

En del av gamla stans charm är dess frodiga växtlighet som fritt växer över brädplanken och livar upp både gator och gårdar.

På gårdsplanen finns ofta en separat liten nyttoträdgård med äppelträd och bärbuskar. Utöver

← 46. Kasvillisuus sopii kallopihan henkeen. Orvokit kukkivat kivikon lomassa. Itäinen Pitkäkatu 6.

← 46. Växter passar bra på en stenig gårdsplan. Violerna blommar bland stenarna. Östra Långgatan 6.

→ 47. Perinteisiä materiaaleja käyttäen säilyy pihalla lämmin tunnelma. Jokikatu 16.

→ 47. Genom att använda traditionellt material kan man bevara den trivsamma stämningen på gårdarna. Ågatan 16.

Hyötykasvien lisäksi yleisiä ovat perinteiset suomalaiset lajit. Sireenien tuoksu täyttää kaupungin kesäisin. Kukkapenkeissä kasvaa erilaisia perennoja, sipulikasveja ja vanhan ajan kesäkukkia. Istutukset on ryhmitelty vapaasti. Pyöreät, kivillä reunustetut kukkapienit sopivat vanhanaikaiseen puutarhaan. Valittaessa uusia kasveja pihalle on istutettava vanhaan miljööseen luontuvia lajeja.

nyttoväxter är traditionella finska arter vanliga. Syrendoften fyller staden om somrarna. I blombänkarna växer olika slags perenner, lökväxter och gamla tiders sommarblomster. Planteringarna är fritt grupperade. Runda blombänkar som kantas med stenar är lämpliga i en gammaldags trädgård. Då man väljer nya växter för trädgårdarna bör man plantera arter som lämpar sig för den gamla miljön.

Suomalaisen puukaupunkikulttuurin vaikutus ulottui myös asuntojen sisätiloihin. Asuntojen sisustukset noudattelivat samoja periaatteita vaihdellen lähinnä eri sosiaaliluokkien mukaan. Työläisten vaatimattomissa tuvilla oli yksinkertainen kalustus, kun taas rikkaat saattoivat sisustaa asuntonsa Euroopan muotityyliin mukaisesti.

Nykyajan asukkaan tulisi muutoksia harkitessaan ottaa huomioon talonsa pitkä historia. Vanhaa taloa ei saa sisustaa kuin uutta. Sisustus on suunniteltava yksilöllisesti ja sopeutettava talon henkeen. Parhaiten vanhaan rakennukseen sopii hillitty perinteinen tyyli. Räikeää modernia sisustusta on syytä välttää.

Kiinteä sisustus

Vanhassa talossa sali pyrittiin usein sisustamaan kaikkein edustavimmin. Se toimi julkisena tilana, jossa vastaanotettiin vieraita. Muut huoneet olivat yksityisempiä.

Huoneiden seinät oli yleensä tapetoitu. Hieno tapetti oli merkki varakkuudesta. Samaa tapettia käytettiin saman huoneen kaikissa seinissä, myös komeroissa ja niiden ovissa. Paljaita seiniä ei kaupunkitaloissa ollut. Ne kuuluivat vain alkeelli-

Den finska trädadskulturens påverkan sträckte sig också till interiörerna. De följde rådande stildrag och växlade närmast enligt den sociala rangskalan. I arbetarnas anspråkslösa stugor förekom en enkel inredning, medan de förmögna i sin inredning kunde ta intryck av Europas modestilar.

Då den nutida invånaren överväger förändringar borde han beakta husets långa historia. Ett gammalt hus får man inte inreda som ett nytt. Inredningen bör planeras individuellt och den bör anpassas till husets anda. En dämpad traditionell stil passar bäst i en gammal byggnad. En skrikig modern inredning är det skäl att undvika.

Fast inredning

I en gammal byggnad försökte man inreda salen på ett representativt sätt. Den utgjorde hemmets offentliga rum, där man tog emot gäster. De övriga rummen var mera privata. Väggarna i rummen var i regel tapetserade. En fin tapet var ett tecken på förmögenhet. Samma tapet användes på alla väggar i ett rum, också för att täcka garderober och deras dörrar. Nakna väggar förekom inte i stadshus. De hörde ihop med primitiv och ursprunglig byggnads-

seen rakennuskulttuuriin. Lattiat olivat käsittelemättöä tai peittomaalattua puuta. Myöhemmin saatettiin kulunut lattia peittää linoleum-matolla. Kattomateriaalina oli ponttilauta tai liimamaalilla käsitelty paperi. Huonetta saattoi myös kiertää matala puolipaneeli. Kaikkia näitä materiaaleja voidaan yhä käyttää. Vanhat menetelmät vanhassa rakennuksessa antavat varmemmin hyvän tuloksen kuin uudet.

Seinien suoristamisen kanssa kannattaa olla varovainen. Vuosisatojen ja -kymmenien kuluessa muodostuneet vinoudet luovat sisätiloihin historian tuntua ja elävyyttä. Suoristamisesta saattaa helposti seurata myös asuinpinta-alan huomattava pieneminen.

Seinät voidaan päällystää puukuitulevyillä, jotka nostavat seinän pintalämpötilaa ja siten poistavat vetoa. Tapetti on helppo kiinnittää levyihin ja pysyy suorana. Vanhaan tapaan voidaan käyttää tapetin pohjana myös pinkopahvia.

Asuntojen kiinteä sisustus tulisi pyrkiä säilyttämään ja kunnostamaan. Se saattaa olla taloudellisestikin kannattavampaa kuin uusiminen. Vanhat kaakeliuunit ovat arvokkaita antiikkiesineitä. Lisäksi ne toimivat tehokkaina lämmönlähteinä. Sisäportaait, jotka yleensä olivat umpinaisia, ovat hyväkuntoisina käyttökelpoisia sellaisenaan. Ovet yksityiskohtineen viestivät menneisyydestä. Usein ne ovat matalia entisten asukkaiden pituuden mukaan. Ovenrivat ja

kultur. Golven var antingen obehandlade eller täckmålade trägolv. Senare kunde ett utnött golv täckas med en linoleummatta. Som takmaterial förekom spontad panel eller spännpapper som behandlats med limfärg. En låg bröstpanel av trä kunde också omge rummet. Alla dessa material kan man fortfarande använda. Gamla metoder i ett gammalt hus ger säkrare ett gott resultat än nya metoder.

Om man vill rikta väggarna lönar det sig att vara försiktig och kanske ompröva åtgärdens ändamålsenlighet. Snedheter och skevheter som uppstått under sekler och decennier skapar en historisk bakgrund åt interiören. Riktning av väggar kan lätt resultera i att bostadsarealen väsentligt minskar.

Väggarna kan beklädas med träfiberskrivor, som höjer väggens yttemperatur och avlägsnar drag. Det är lätt att klistra tapet på skivan och den hålls jämn. Enligt gammalt mönster kan man som tapetunderlag också använda spännpapp.

Den fasta inredningen i bostaden borde man sträva efter att bevara och iståndsätta. Det kan också ekonomiskt vara mera lönande än att förnya. Gamla kakelugnar är värdefulla antikföremål. Dessutom fungerar de som effektiva värmekällor. Innertrappor som vanligtvis är slutna är användbara som de går och står, om de är i gott skick. Ofta är de låga i överensstämmelse med de förra invånarnas längd. Dörrhantag och -lås har slitits av otaliga händers

← 48. Entisajan sali oli sisustettu arvokkaasti juhlaikäyttöä varten. Kuvassa Alexandra Simolinin nurkkasali Rihkamakatu 3:ssa sijainneesta talosta.

← 48. Forna tiders salar gavs en värdig inredning för festbruk. På bilden Alexandra Simolins hörnsal i ett trähus som funnits vid Krämaregatan 3.

↓ 49. Sisustus henkii vanhaa tunnelmaa, vaikka huonekalut ovat eri aikakausilta. Kankurinkuja 3.

↓ 49. Inredningen sprider en gammaldags stämning, fastän möblerna är från olika tidsperioder. Vävaregränd 3.

↓ 50. Kolmilappeinen sisäkatto oli käytössä turvekattojen aikakaudella. Itäinen Pitkätatu 20.

↓ 50. Under torvtakens tid användes trevalmade innertak. Östra Långgatan 20.

lukot ovat kuluneet lukuisten käsien kosketuksesta. Vanhat lattia-, katto- ja karmilistat sekä puolipaneelit täydentävät kokonaisuuden. Korjattaessa listoitusta voidaan käyttää muualta saatuja saman aikakauden listoja tai höyläyttää uusia vanhan mallin mukaan. Mikäli vanhoja listoja ei ole säilynyt, kannattaa turvautua yksinkertaisiin viistettyihin mal-
leihin.

Kalustaminen

Kalustamisessa on otettava huomioon talon oma luonne. Suuremmissa taloissa käytettiin samassa huoneessa useita kalustoja. Tuolit saattoivat olla pitkin seinustoja, josta ne sitten tarpeen tullen otettiin käyttöön. Kaakeliuuni seiso i nurkassa välttämättömänä osana sisustusta, mutta ei ollut sen keskipiste. Köyhemmissä tuissa oli sisustuskin vaatimattomampi.

Vanhan talon sisustus voi hyvin olla nykyaikainen, kunhan se sopeutetaan talon henkeen. Taidolla suunnitellulla sisustuksella syntyy vanhasta asunnosta toimiva ja viihtyisä kokonaisuus, jossa on mukava asua.

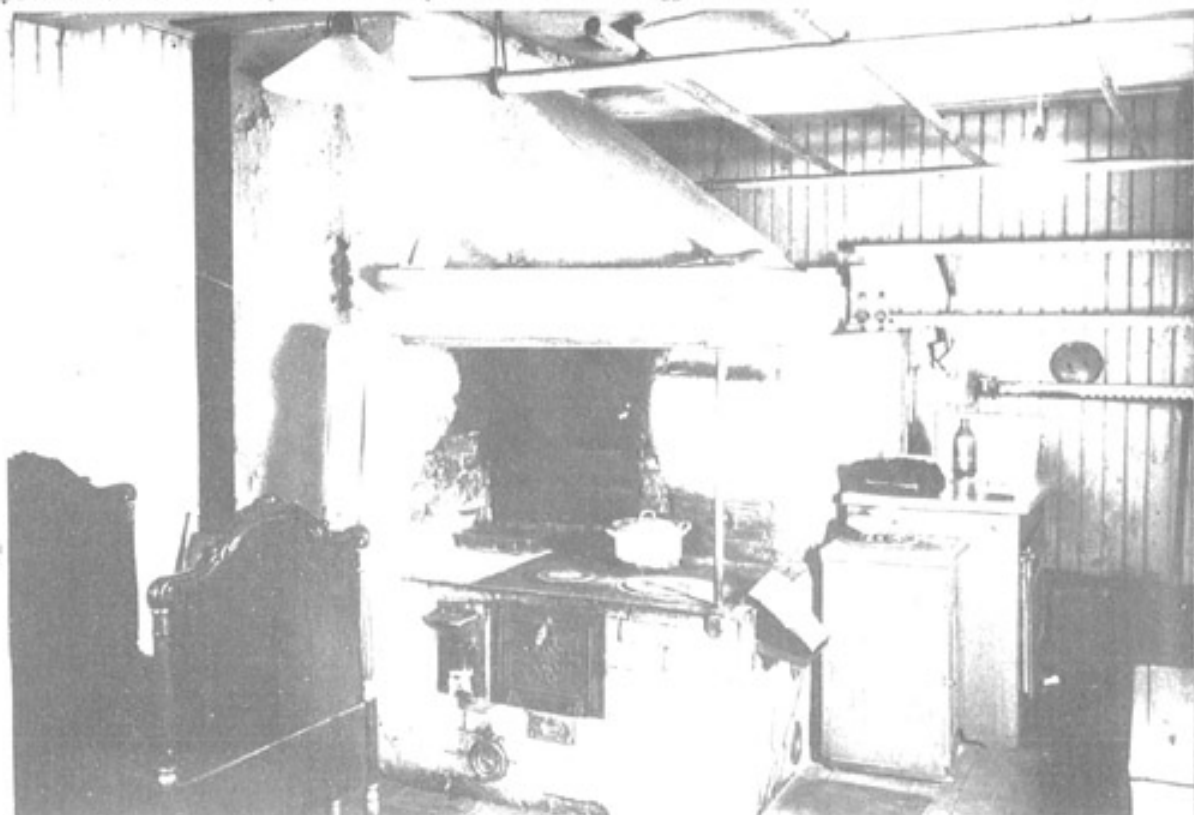
beröring. Gamla golv-, tak- och karmilister samt bröstpanelen kompletterar helheten. Då man reparerar lister kan man använda lister från samma tid och i samma stil om man kommer över dem. Eller så kan man låta hyvla nya lister enligt gammal modell. Såvida gamla lister inte finns lönar det sig oftast att ty sig till enkla tidlösa sneddade lister.

Möblering

I möbleringen bör man beakta husets egen karaktär. I större hus använde man i samma rum möblemang av olika slag. Stolarna kunde finnas utmed väggarna, vid behov togs de fram för användning. Kakelugnen stod ofta i en vrå som en oundviklig del av inredningen, men den var ingalunda ett centralt blickfång. I fattigare stugor var också inredningen mera anspråkslös. Inredningen i ett gammalt hus kan gott vara modern, om den blott anpassas till husets anda. Med en skickligt planerad inredning blir en gammal bostad en fungerande och trivsamt helhet, där det är trevligt att bo.

↓ 51. Keittiössä askareet keskittyivät puulieden ympärille. Entinen Wallénin talo, itäinen Pitkätie 1.

↓ 51. I köket koncentrerades sysslorna runt vedspisen. Den forna Östra Långgatan 1.

Hyvä suunnittelu on peruskorjauksessa ensimmäinen edellytys hyvään lopputulokseen. Mikäli mahdollista, kannattaa unohtaa turha kiire ja tulla tutuksi talon kanssa ennen korjaukseen ryhtymistä. Jos hätiköi, saattaa kadottaa jotain arvokasta, mitä ei voi saada takaisin. Asumalla talossa vuoden tai pari ennen korjausta oppii parhaiten sen hyvät ja huonot puolet ja voi välttää liian radikaalit korjaukset.

Mittaus ja tutkimus

Ennen peruskorjauksen suunnittelua on kohde tutkittava. Tähän kuuluu teknisen kunnon tutkiminen, mittauspiirustusten teko kohteen vaatimalla tarkkuudella, valokuvaaminen sekä eri rakennusvaiheiden selvittäminen.

Mittauspiirustukset ja valokuvat ovat korjauksen jälkeen yllättävän arvokasta materiaalia rakennuksen eräästä vaiheesta. Seuraavalle korjaajalle niistä on paljon apua.

Rakennushistorian selvittäminen auttaa talon rakentumisen ymmärtämistä. Vanhan Porvoon monimuotoisuus johtuu rakennuksiin ajan kuluessa tehdyistä lisäyksistä ja muutoksista. Selvityksessä apuna voi käyttää rakennusvalvontatoimiston arkistosta ja Porvoon museosta löytyviä vanhoja rakennuspiirustuksia ja palovakuutuskirjoja sekä vanhoja valokuvia.

Tilankäyttö

Vanha rakennus arvoineen ja rajoituksineen muodostaa tiukan lähtökohdan suunnittelulle. Taloilla on niille ominainen perinteinen tilajärjestys. Selkeät, erilliset huoneet ja niiden läpikuljettavuus kuuluvat vanhan talon luonteeseen. Huoneilla on selvä arvojärjestys. Suuremmissa taloissa sali oli kadun ja keittiö pihan puolella. Useimmiten talot ovat melko joustavia ja soveltuvat sinällään myös nykyaikaiseen asumiseen. Joskus voi olla perusteltua palauttaa aikojen kuluessa muutettu huonejako. Aluksi kannattaa tehdä kokonaissuunnitelma myös tulevaisuuden tarpeet huomioon ottaen. Toimintoja voi hajottaa eri rakennuksiin ja rakennuksissa eri huoneisiin. Huoneet sopivat sellaisenaan useampaan käyttötarkoitukseen. Usein entinen käyttö on nytkin sopiva. Tuvasta saa tupakeittiön, salista olohuoneen, kamarista makuu- tai työhuoneen. Muutoksia tehtäessä on otettava huomioon, että talo jatkaa elämäänsä meidän jälkeemme. Peruuttamattomia toimenpiteitä pitäisi välttää. Suunnittelussa tulisi käyttää ammattisuunnittelijaa, joka tuntee rakentamisen perinnettä. Suunnitelma syntyy suunnittelijan ja omistajan yhteistyönä. Myös muilta peruskorjaajilta saa arvokasta tietoa. Suunnitelmien

En omsorgsfull planering är i samband med ombyggnad den första förutsättningen för ett gott slutresultat. Om möjligt lönar det sig glömma onödig brådska och att bli bekant med huset innan man börjar renovera. Om man "håsar" och gör någonting obetänksamt kan man förlora något värdefullt som man inte får tillbaka. Genom att bo i huset i ett eller ett par år innan man reparerar lär man sig bäst dess goda och dåliga sidor och kan undvika alltför radikala reparationer.

Dokumentation

Innan en ombyggnad planeras bör byggnaden undersökas. Till denna undersökning hör en teknisk utredning, att göra uppmättningsritningar med en sådan noggrannhet som objektet kräver, fotografering samt en klarläggning av olika byggnadsskeden.

Uppmättningsritningarna och fotografierna är efter reparationen överraskande värdefullt material som beskriver ett skede i byggnadens historia. Dessa kan vara till mycken hjälp vid nästa reparationsarbete.

Att klarlägga en byggnads historia bidrar till förståelsen för hur byggnaden byggts. Gamla stans komplexitet har uppkommit genom de tillskott och förändringar som med tiden har gjorts. Som hjälp vid utredningen kan man använda gamla byggnadsritningar som finns i byggnadstillsynsbyråns arkiv och i Borgå museum samt brandförsäkringsbrev och gamla fotografier.

Rumsdisposition

En gammal byggnad med sina värden och begränsningar utgör en snäv utgångspunkt för planeringen. Husen har en traditionell rumsgruppering, som är utmärkande för dem. Klara och tydliga separata rum med möjlighet till genomgång, hör till husens karaktär. Rummen har en klar värdeskala. I större byggnader var salen placerad mot gatan och köket mot gården. Oftast är husen mycket flexibla och lämpar sig som sådana också för modernt boende. Någon gång kan det vara motiverat att återställa en rumsindelning som med tiden har förändrats. Till en början lönar det sig att göra en helhetsplan som försöker beakta också framtida behov. Verksamheter splittras på olika byggnader och i byggnaderna på olika rum. Rummen passar som sådana för olika användningsändamål. Ofta är en tidigare användning också nu lämplig. Stugan blir ett stugkök, salen vardagsrum och kammaren ett sovrum eller arbetsrum.

När man gör ändringar bör man beakta att huset skall fortsätta sitt liv också när vi överger det. Åtgärder som är oåterkalleliga bör man därför undvika. Vid planeringen lönar det sig att anlita yrkeskunniga planerare som är förtrogna med

testaaminen ulkopuolisella on osoittautunut hyödylliseksi.

Suunnittelun tuloksena on mittauspiirustusten pohjalta laaditut muutospääpiirustukset.

Mukavuustaso

Vanhaa rakennusta nykyaikaistettaessa pitäisi unohtaa uudisrakennuksissa käytetyt ratkaisut. Toimintoja voidaan ryhmitellä totutusta poikkeavalla tavalla, jos asumistottumuksissa joustetaan.

Keittiö kannattaa säilyttää entisellä paikallaan pihan puolella. Vanha puuhella on hyvä säilyttää, jos keittiöön vain suinkin saadaan mahtumaan muut tarvittavat kalusteet. Puuhellalla käyttö on elävää perinnettä, joka liittyy meidän talon entisiin asukkaisiin.

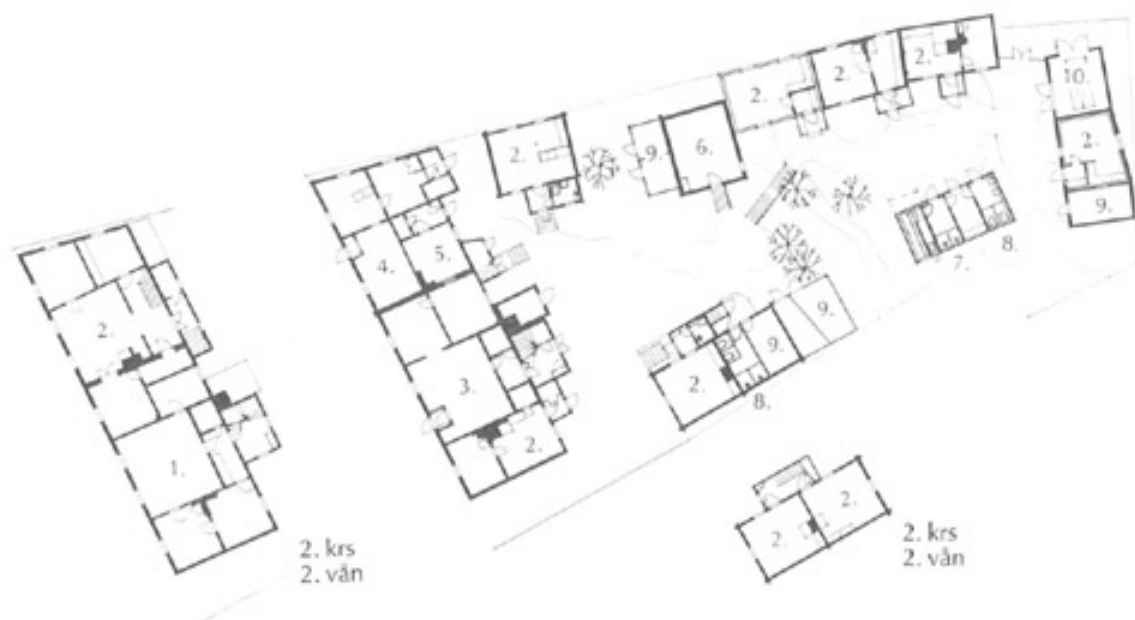
Kosteat tilat kannattaa keskittää, jotta mahdolliset vesivahingot jäisivät rajoitetulle alueelle. Jos ulkorakennukseen rakennetaan sauna, päärakennuksessa riittää pienempi kylpyhuone. Voidaan myös

byggnadstraditionen. Planen bör vara ett resultat av planerens och gårdsägarens ömsesidiga ansträngningar och uppfattningar. Värdefull information kan man också få av andra byggare. Att testa sina planer hos en utomstående har ofta visat sig vara nyttigt. Resultatet av planeringen är ändringsritningar som uppgjorts på basen av uppmåtningsritningarna.

Komfort

Då man moderniserar en gammal byggnad borde man glömma lösningar som används i nya byggnader. Verksamheter kan man gruppera på ett sätt som avviker från det vanliga invanda, om man bara kan visa smidighet i boendevanor. Köket lönar det sig att bevara på sin gamla plats. Vanligvis är det beläget på gårdssidan. En gammal vedspis är värd att bevara om man bara lyckas få övrig köksinredning att rymmas i köket. Användningen av vedspis är en levande tradition som förenar oss med dem som tidigare bodde i huset.

Våta utrymmen lönar det sig att koncentrera på ett ställe så att eventuella vattenskador begränsas till ett område. Om bastun byggs i en uthusbyggnad är det

↑ 52. Kokonaisvaltaisella suunnittelulla voidaan tontin rakennukset saada vastaamaan käyttäjän tarpeita varsin vähäisin toimenpitein. Samaria-lähetysten kiinteistölle laadittu käyttösuunnitelma. TTKK:n arkkitehtuurin osaston oppilastyö/Santtu Mäkelä. 1. Toimitilat 2. Asunto 3. Myymälä 4. Liiketila 5. Lääkärin vastaanotto 6. Rukoushuone 7. Saunatila 8. Yht. WC- ja suihkutila 9. Varasto 10. Autotalli.

↑ 52. Med helhetsplanering kan byggnaderna på tomten med små åtgärder fås att motsvara invånarnas behov. Dispositionsplan för Samarias fastighet. TTH:s arkitekturavdelning, elevarbete/Santtu Mäkelä. 1. Verksamhetsutrymmen, 2. Bostad, 3. Butik, 4. Affärsutrymme, 5. Läkarmottagning, 6. Bönerum, 7. Bastu, 8. Gemensamma WC- och duschutrymmen, 9. Lager, 10. Garage.

harkita pyykinpesun sijoittamista perinteiseen tapaan piharakennukseen.

Asunnon lisäkoneistaminen vaatii yleensä sähköjohtojen uusimisen. Korjaus on helppointa, kun asennukset kulkevat pinnassa jalkalistojen kohdalla. Vanhojen rakennusten lämmitystä pitää usein tehosta. Puulämmitteiset uunit kannattaa käyttää hyväksi vaikkapa sähkölämmityksen lisänä. Vanhat kakluunit lisäävät viihtyisyyttä ja kertovat samalla aikaisempien sukupolvien elintavoista.

Laajentaminen

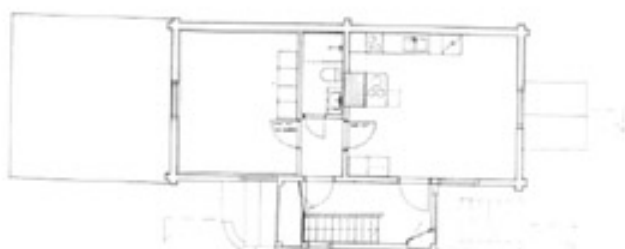
Nykyisin asutaan väljemmin kuin ennen. Vanhan Porvoon kaltaisessa vakiintuneessa ympäristössä lisärakentamiseen tulisi suhtautua varovasti. Järkevällä suunnittelulla jo olemassa olevat tilat voidaan käyttää tehokkaammin. Ullakoita, kellareita ja kuitteja voidaan käyttää asuintilojen laajentamiseen ja monia toimintoja voidaan siirtää ulkorakennuksiin. Usein ullakot ovat tosin liian matalia käytettäväksi asuintiloina ja toisaalta on sääli, jos vanhan ajan

tillräckligt med ett mindre badrum i bostadsbyggnaden. Man kan också överväga att placera tvättmaskiner etc. funktioner på traditionellt sätt i gårdsbyggnaden.

När maskinutrustningen i bostaden ökar innebär det i regel att el-ledningarna måste förnyas. I framtiden går reparationerna lättast att göra om elinstallationerna görs synliga och dras vid golvlisterna. Uppvärmningssystemet i gamla byggnader måste ofta förbättras. Vedeldade ugnar lönar det sig att utnyttja som ett värmetillskott vid sidan av elektricitet. Gamla kakelugnar ökar trivselen och berättar samtidigt någonting om tidigare generationers liv.

Tillbyggnadsverksamhet

Nuförtiden bor man rymligare än tidigare. I en stabiliserad miljö som i Gamla Borgå bör man förhålla sig försiktigt till tillbyggnadsverksamhet. Med förnuftig planering kan man effektivare utnyttja de utrymmen som finns. Vind, källare och farstukvistar kan man använda för att utvidga bostadsut-

→ 53. Useinmiten peruskorjauksessa on ongelmana nykyajan mukavuuksien sijoittaminen vanhaan rakennukseen. Muodostamalla aputiloista oma vyöhykkeensä on saatu aikaan ehjiä huonetiloja. Kirkkotori 9. TTKK:n arkkitehtuurin osaston oppilastyö/Jorma Lehtinen.

→ 53. Problemet vid ombyggnad är ofta att få moderna bekvämligheter inrymda i en gammal byggnad. Genom att samla hjälp-utrymmena på ett ställe har man kunnat åstadkomma hela rum. Kyrkogatan 9. TTH:s arkitektavdelning, elevarbete/Jorma Lehtinen.

vieättävät ullakot kesäkamareineen häviävät kokonaan tehokkaan aikamme vaikutuksesta. Portaat kuistilta ullakolle ovat yleensä tiukasta mitoitukseltaan huolimatta täysin käyttökelpoiset. Ne kannattaa säästää, vaikka rakennettaisiin uudet portaavat. Jos tilantarvetta ei voida muulla tavalla tyydyttää on turvauduttava harkittuun, pienimuotoiseen laajentamiseen. Rakennukset ajan kuluessa syntyneine lisäyksineen muodostavat yhtenäisen kokonaaisuuden. Rakentamisperinteen katkeaminen on saanut aikaan sen, että nykyajan lisäykset usein rikkovat kokonaisuutta. Laajentamisessa tulisi noudattaa perinteisiä ratkaisutapoja. Laajennusten ja uudisrakennusten suunnittelu on ammattisuunnittelijan tehtävä.

Toteuttaminen

Toteutusvaiheessa on usein syytä edetä vähitellen resurssien mukaan. Kokonaisuuden pitäisi kuitenkin olla selvä töihin ryhdyttäessä. Ensinnä keskitytään olennaiseen. Eduksi on korjaustyön tekeminen vaiheittain, jolloin voidaan työn kuluessa asua talossa, muttei kuitenkaan työmaalla. Aikataulu tulee laatia realistisesti, sillä liika kiire on todella pahasta. Työn tekijälle on selvitettävä korjauksen tavoitteet. Toteutuksessa olisi noudatettava järjestelmällisyyttä, joka huoneelle kannattaa tehdä toimenpideluettelo. Irrotettavat osat kuten ovet ja listat on numeroitava. Työn ajaksi ne kuljetetaan pois työmaalta. Vanhan Porvoon korjaustöissä olisi tärkeää turvautua vanhoihin työkaluihin ja menetelmiin. Perinteisen rakentamistekniikan taito on kuitenkin häviämässä vanhan ajan mestari-oppipoika-perinteen unohtuessa. Vanhoja materiaaleja saa purkutyömailta ja kaupungin varaosapankista.

rymmena och en del boendefunktioner kan man flytta till uthusbyggnaderna. Ofta är vindarna alltför låga för att användas som bostadsrum. Å andra sidan är det synd om gamla tiders förtjusande vindar med sina sommarkamrar helt och hållet försvinner till följd av en tid som endast betonar effektiviteten. Trapporna från farstukvisten till vinden är vanligtvis, trots snäv dimensionering, fullt användbara. Det lönar sig att spara dem också om man skulle bygga nya trappor.

Om utrymmesbehovet inte kan tillgodoses på annat sätt bör man ty sig till en noggrant övervägd utbyggnad i liten skala. Byggnaderna med sina tillskott från olika tider utgör ofta enhetliga helheter. När byggnadstraditionen brutits till följd av nutida tillskott uteblir ofta en helhetsverkan. Då man bygger till bör man följa traditionella lösningsmodeller. Att planera tillbyggnader och nybyggnader är en uppgift som skall utföras av en yrkesplanerare.

Genomförande

Då en plan skall realiseras kan det ofta vara skäl att framskrida långsamt i takt med befintliga resurser. Helheten borde emellertid vara klar när man påbörjar ett arbete. Först koncentrerar man sig på det väsentliga. Det är till fördel att utföra arbetet i olika etapper, då är det kanske lättare att bo i huset medan man bygger om.

Tidtabellen bör vara realistisk, alltför mycket brådska är verkligen av ondo. För dem som utför arbetet bör avsikten med reparationen klarläggas. I arbetet bör man vara systematisk. Det lönar sig att göra upp en åtgärdsförteckning för varje rum. Byggnadsdelar såsom dörrar och lister som lösgörs bör numreras och lagras på ett skyddat ställe.

Det vore önskvärt att i samband med reparationsarbeten i gamla stan använda gamla arbetsredskap och arbetsmetoder. Traditionell byggnadsteknik håller emellertid på att försvinna då man upphört med "mästare-läropojke"-tradition. Gamla material får man från rivningshus och från stadens reservdelsbank.

← 54. Exempletalons peruskorjaus tehtiin kolmessa osassa: ensin päätyjen vanhat rakennukset yksi kerrallaan ja lopuksi keskellä oleva uudisrakennus. Vaihteellisuuden ansiosta talossa voitiin asua koko remontin ajan. Itäinen Pitkäkatu 8.

← 54. Ombyggnaden i huset som tjänat som exempel gjordes i tre olika etapper: först de gamla byggnaderna, vardera i tur och ordning och till sist den nya byggnaden i mitten. Tack vare att ombyggnaden skedde i etapper kunde invånarna bo i huset under hela ombyggnadstiden. Östra Långgatan 8.

Kun suunnitelmat ovat valmiina, ne esitetään rakennusvalvontatoimistolle luvan saantia varten. Vähäiset korjaukset voidaan tehdä rakennustarkastajan luvalla. Käyttötarkoituksen, huonejärjestyksen tai julkisivun muuttaminen vaatii rakennuslautakunnan luvan. Laajentamiseen, mahdollisiin purkutöihin ja uudisrakentamiseen tarvitaan varsinainen rakennuslupa.

Kaikista vanhankaupungin rakennuslupa-anomuksista pyydetään lausunto VAPORAlta, Vanhan Porvoon rakennusasioiden työryhmältä. Työryhmässä istuu mm. museoviraston edustaja. Usein kannattaa jo suunnitteluvaiheessa kääntyä Vanhan Porvoon neuvonta-arkkitehdin puoleen.

Peruskorjaajan on mahdollista saada hankkeeseensa avustusta ja lainoitusta julkiselta taholta. Kaupunki myöntää asuntohallituksen ARAVA-ehdoin perustuvia matalakorkoisia pitkäaikaislainoja. Lyhytaikaisempia lainoja myöntää ympäristöministeriö. Lisäksi Vanhan Porvoon säätiö myöntää sekä lainoja että avustuksia. Restauroinnin luonteisiin korjaustöihin voi saada avustusta myös museovirastolta.

Rakennuslupa- ja laina-asioista voi kysellä lisätietoja rakennusvalvontatoimistosta.

När planeringen är klar föreläggs ritningarna för byggnadstillsynsbyrån för erhållande av byggnadslov. Små ändringar kan göras med byggnadsinspektörens samtycke och tillstånd. Om användningsändamålet, rumsindelningen eller fasaden förändras krävs tillstånd av byggnadsnämnden. För tillbyggnad, eventuella rivningsarbeten och nybyggnad behövs egentligt byggnadslov.

Över alla ansökningar om byggnadslov begärs utlåtande av arbetsgruppen för Gamla Borgås byggnadsärenden (VaPoRa). I arbetsgruppen sitter bl.a. en representant för museiverket. Ofta kan det löna sig att redan i planeringskedet vända sig till rådgivande arkitekten för Gamla Borgå.

Den som renoverar har möjlighet att få stöd eller lån ur allmänna medel. Staden beviljar långfristigt lån med låg ränta i enlighet med bostadsstyrelsens ARAVA-villkor. Lån med kortare återbetalningstid beviljas av miljöministeriet. Dessutom beviljar Stiftelsen Gamla Staden i Borgå både lån och understöd. Det är möjligt att få bidrag av museiverket för reparationsarbeten som har karaktären av restaurering. När det gäller byggnadslovs- och låneärenden står byggnadstillsynsbyrån till tjänst med tilläggsuppgifter.

Kotiseututuntemusta Hembygdskännedom

Gardberg:	Stadsplan och byggnadsskick i Borgå intill år 1834. Helsingfors 1950
Heiman:	Porvoon vaiheita. Porvoo 1971. Useita muita Porvoo-aiheisia kirjoja.
Hartman:	Borgå stads Historia. Borgå 1906
Lilius:	Suomalainen puukaupunki, Rungsted Kyst 1985
Paaso:	Porvoon kuva. Porvoo 1980
Porvoon kaupunki:	Vanhan Porvoon rakentamista ohjaava kokonaissuunnitelma. Porvoo 1972
Borgå stad:	Helhetsplan för bebyggandet av Gamla Borgå. Borgå 1972.

Tietoa rakentamisesta ja asumisesta Uppgifter om byggande och boende

Hidemark ym.:	Så renoveras torp och gårdar. Västerås 1973
Hidemark-Månsson:	Gamla trähus. Stockholm 1974
Härö-Kaila:	Pohjalainen talo, Rakentajan opas. Helsinki 1976
Kaila ym.:	Rakennuskonservointi. Suomen museoliiton julkaisuja 27
Kaila-Mäkiö:	Makasiinin korjauskoulu. Makasiini 2/1981 1/1982
Kuntsi:	Katot kuntoon. Jyväskylä 1983
Maalataan puuta:	Puupintojen ulkomaalaus. Helsinki 1981
Niskala:	Puutalon perusparannus. Helsinki 1986
Niiranen:	Miten ennen asuttiin. Keuruu 1981
Pajula:	Puuarkkitehtuuri. Helsinki 1983
Porvoon kaupunki/ tekninen virasto	Pihan rakennusohjeita
Borgå stad/tekniska verket:	Anvisningar för byggande av gårdsplaner
Rantamäki-Valkonen:	Lattiasienivauriot. Helsinki 1979
Tulla:	Ikkunat kuntoon. Helsinki 1982

Vanhan Porvoon neuvonta-asemalla Rihkamakatu 8:ssa on käytettävissä peruskorjaukseen liittyvää kirjallisuutta.
På rådgivningsbyrån för Gamla Borgå, Krämaregatan 8, finns tillgång till litteratur angående grundreparation.

KUVALÄHTEET

Kansikuva

Voitto Vikainen: Vanha Porvoo, väripuupiirros 1966 Porvoon kaupunki, Yrjö A Jäntin taidekokoelma

Piirustukset

Porvoon kaupunki, rakennusvalvontatoimiston arkisto: 7, 10, 17, 18, 21 (kuvannut Jan Lindroth)
HTKK:n arkkitehtuurin osasto/Arkkitehtuurin historian laitos: 11, 24, 28, 36, 39,
Anu Ahoniemi ja Anna-Leena Seppälä: 4, 5, 16, 19, 54
Porvoon museo: 8 Louis Sparre (kuvannut Jan Lindroth)

Valokuvat

Museovirasto, Historian kuva-arkisto: 9
Porvoon museon kuva-arkisto: 48, 51
Muut valokuvat Anna-Leena Seppälän

Suunnitelmat

HTKK:n arkkitehtuurin osasto/Arkkitehtuurin historian laitos: 52, 53

BILDKÄLLOR

Pärmbild

Voitto Vikainen: Gamla Borgå, träsnitt i färg 1966 Borgå stad, Yrjö A Jänttis konstsamling.

Ritningar

Borgå stad, byggnadstillsynsbyråns arkiv: 7, 10, 17, 18, 21 foto Jan Lindroth.
TH:s arkitekturavdelning/Arkitekturhistoriska institutionen: 1, 24, 28, 36, 39.
Anu Ahoniemi och Anna-Leena Seppälä: 4, 5, 16, 19, 54.
Borgå museum: 8 Louis Sparre (foto Jan Lindroth.)

Fotografier

Museiverket, Historiska bildarkivet: 9
Borgå museums bildarkiv: 48, 51
Övriga foton Anna-Leena Seppälä.

Planer

TTH:s arkitektavdelning/Arkitekturhistoriska institutionen: 52, 53.

1. Älä korjaa kunnossa olevaa, älä uusi korjattavissa olevaa.
2. Selvitä vaurion syy ja poista se. Korjaa vasta sitten, ja korjaa entiselleen.
3. Käytä samoja materiaaleja ja työmenetelmiä kuin korjattavassa kohteessa. Älä kokeile uutuuksilla. Uusimpien tutkimusten mukaan rakennetaan vain uusimpia taloja.
4. Säilytä vanha rakenne. Ellei se olisi kelvollinen, ei talostasi olisi koskaan tullutkaan vanhaa.
5. Älä laajenna taloasi ennenkuin olet ottanut sen kokonaan käyttöön. Laajenna sisällä. Ellei talosi riitä sinulle, vaihda taloa mieluummin.
6. Useimmat vauriot johtuvat huonosta hoidosta ja väärästä korjauksesta. Älä laiminlyö huoltotöitä.
7. Lämpötaloudelliset korjaukset eivät saa muuttaa ulkonäköä ulkona eikä sisällä. Vanhojen rakennusten kauneus on niiden herkästi turmeluvissa mittasuhteissa. Useimmiten riittää rakenteiden tiivistäminen ja yläpohjan lisäeristys. Villaa mieluummin ylle kuin seiniin.
8. Hyväksy epäsäännöllisyyksiä. Hyväksy mutkia. Hyväksy vinoutta ja pientä epäkäytännöllisyyttä. Hyväksy tyylikerrostumia ja vanhanaikaisia ratkaisuja. Hyväksythän ryppyisen isoäitisikin.
9. Hylkää tyylijäljitelmiä. Hylkää materiaali jäljitelmiä. Hylkää omaperäiset koriste-ideasi. Hylkää haaveet alkuperäistämisestä: Vanhaan rakennukseen historian aikana tehdyt muutokset ja lisäykset ovat aitoja ja siten alkuperäisiä. Talo voi olla uusi vain kerran.
10. Jos sinulla on varaa rikkoa näitä käskyjä, sinulla on varaa rakentaa uusi mielesi mukainen talo. Kenelläkään ei ole varaa väittää, että kaksitaavuotias talo on huonosti rakennettu.
1. Reparera inte det som är i skick, förnya inte det som kan repareras.
2. Red ut orsaken till skadan och eliminera den. Sedan kan du reparera och försätta i ursprungligt skick.
3. Använd samma material och arbetsmetoder som använts förut. Prova inte nymodigheter. Endast nya hus byggs med nya metoder.
4. Bevara den gamla konstruktionen. Om inte den hade varit bra, skulle Ditt hus aldrig ens ha blivit gammalt.
5. Bygg inte ut Ditt hus förrän Du har tagit hela huset i användning. Utvidga inomhus. Om inte huset är tillräckligt stort för Dig, byt hellre hus.
6. De flesta skador beror på dåligt underhåll och felaktiga reparationer. Försumma inte underhållsarbetena.
7. Värme-ekonomiska reparationer får inte leda till ändringar i exteriören eller interiören. Skönheten i gamla byggnader sitter i deras proportioner och de går lätt förlorade. Ofta räcker det med att göra konstruktionen tätare och tilläggsisolera det övre bjälklaget. Hellre ull ovanpå än i väggarna.
8. Godta oregelbundenheter. Godta utbuktningar. Godta snedheter och opraktiska detaljer. Godta olika stilar och gammaldags lösningar. Du godtar ju din färdige mormor.
9. Avstå från stilimitationer. Avstå från materialimitationer. Avstå från Dina egna utsmyckningsidéer. Avstå från drömmen om att sätta allt i ursprungligt skick: Ett gammalt hus har aldrig haft ett ursprungligt skick, nytt har det också varit endast en gång.
10. Om Du har råd att bryta mot dessa bud, har Du råd att bygga ett nytt hus sådant som Du vill ha det. Ingen har råd att påstå att ett tvåhundra år gammalt hus är dåligt byggt.

